

Στρατιωτικό Ποινικό Δίκαιο & Δυνατότητες Διάδοσης και Εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου *

Ευγένιος Αρ. Γιαρένης
Ανακριτής του Στρατοδικείου Αθηνών

* Δημοσιεύθηκε στα **Ποινικά Χρονικά ΝΓ'** (2003), σελ. 769 - 783

I. Εισαγωγικά

1. Γενικές παρατηρήσεις - Σκοπός της μελέτης

Στη παρούσα μελέτη εξετάζεται μία συγκεκριμένη πτυχή του γενικότερου ζητήματος των δυνατοτήτων διάδοσης και εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (ΔΑΔ) που εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων. Νομική υποχρέωση των κρατών που έχουν επικυρώσει τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συμβάσεως Ι του 1949, [1] το οποίο με το ίδιο περιεχόμενο επαναλαμβάνεται και σε όλες τις επόμενες) αποτελεί η υποχρέωση σεβασμού του περιεχομένου των Συμβάσεων, αλλά και η διασφάλιση του σεβασμού τους από τρίτα κράτη. Αυτή η νομική υποχρέωση των κρατών μπορεί να υλοποιηθεί με τη λήψη κατάλληλων μέτρων εφαρμογής των Συμβάσεων –και του Δικαίου που αυτές αποκρυσταλλώνουν– αλλά και με την ποινική καταστολή των παραβιάσεών τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο [2].

Τα κατάλληλα αυτά μέτρα μπορεί να είναι προληπτικά, δηλαδή η διάδοση της γνώσης του ΔΑΔ, η εκπαίδευση κατάλληλου προσωπικού για την εφαρμογή του ΔΑΔ σε εθνικό επίπεδο, ο διορισμός νομικών συμβούλων στις ένοπλες δυνάμεις, η θέσπιση κατάλληλης εθνικής νομοθεσίας, με την τυποποίηση ως εγκλημάτων στο εθνικό ποινικό σύστημα των συμβαλλομένων κρατών των παραβιάσεων του ΔΑΔ και η μετάφραση των κειμένων των Συμβάσεων. Μπορεί, περαιτέρω, να είναι μέτρα εποπτείας και ελέγχου συμμόρφωσης προς τις διατάξεις του ΔΑΔ, μέτρα που αφορούν δηλαδή στη δράση των Προστάτιδων Δυνάμεων (Protecting Powers) ή της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (I.C.R.C) και, τέλος, μπορεί να είναι μέτρα κατασταλτικά, που αφορούν δηλαδή στην υποχρέωση των κρατών να καταστέλλουν ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, στην πρόβλεψη ποινικών και πειθαρχικών κυρώσεων για τους ιεραρχικά ανώτερους, στο καθήκον των διοικητών να τιμωρούν ή να καταγγέλλουν τις σχετικές αξιόποινες πράξεις αλλά και στην αμοιβαία βοήθεια μεταξύ Κρατών σε ποινικά θέματα.

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να εξεταστεί η συγκεκριμένη δυνατότητα διάδοσης και εφαρμογής των κανόνων του ΔΑΔ μέσω της τυποποίησης ως εγκλημάτων στο εθνικό ποινικό σύστημα των παραβιάσεων των κανόνων του, καθώς και η διαδικασία εύρεσης της ενδεδειγμένης μεθόδου ποινικοποίησης και των μορφών που μπορεί να πάρει μια τέτοια εισαγωγή εντός του *corpus* κανόνων του εθνικού ποινικού μας συστήματος, ενόψει και της κεφαλαιώδους σημασίας που αναγνωρίζεται διεθνώς ότι έχουν στο πεδίο αυτό το Στρατιωτικό Ποινικό Δίκαιο και η αλληλεπίδραση μεταξύ στρατιωτικών και κοινών ποινικών δικαστηρίων [3].

2. Πόλεμος και ανθρωπισμός. Ένας προβληματισμός πολλών χιλιάδων ετών

Το ζήτημα του τρόπου αντιμετώπισης των αιχμαλώτων πολέμου και γενικά των θυμάτων μιας ένοπλης σύγκρουσης δεν είναι πρόβλημα του καιρού μας. Από τότε που υπάρχουν ανθρώπινες ομάδες, οπλισμένες, που επιδιώκουν και έχουν τη δυνατότητα να λύσουν τις μεταξύ τους διαφορές κάνοντας χρήση των όπλων τους, το θέμα αυτό έχει απασχολήσει τις ανθρώπινες κοινωνίες, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, είτε συνειδητά, ως ανθρωπιστικός ή φιλοσοφικός προβληματισμός, ή ως αποτέλεσμα των θρησκευτικών παραδόσεων της ομάδας, είτε όμως και ασυνείδητα, ως απόρροια έμφυτων αγαθών συναισθημάτων ανθρωπισμού και αλληλεγγύης που ενυπάρχουν στους ανθρώπους ή θεωρείται ότι ενυπάρχουν, με την έννοια δηλαδή ότι ο άνθρωπος ως τέτοιος, τεκμαίρεται αγαθός (*vir bonus*) ή τουλάχιστον όχι κακός (*vir non malus*) [4]. Επίσης διαχρονικός είναι και ο προβληματισμός των ανθρώπων, τόσο σε σχέση με τους τρόπους και τα μέσα διεξαγωγής μιας ένοπλης σύγκρουσης, όσο και με την ανάγκη τιμωρίας εκείνων που υπερβαίνουν το «μέτρο» τελούν εγκλήματα κατά τη διάρκεια της πολεμικής επιχείρησης [5].

Ενώ λοιπόν φαίνεται να υπήρχε πάντοτε ένας τέτοιου είδους προβληματισμός, έπρεπε να μεσολαβήσουν δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, με τη φρίκη και τα εκατομμύρια θύματα που αυτοί συνεπάγονταν, για να μπορέσει τελικά η ανθρωπότητα να διακηρύξει την αντίθεσή της στον πόλεμο ως μέσο επίλυσης διαφορών. Κι όμως, ο άνθρωπος συνεχίζει να πολεμά. Ίσως βέβαια στις μέρες μας να έχει αλλάξει ο τρόπος διεξαγωγής των ένοπλων συγκρούσεων, αφού πρόκειται τις περισσότερες φορές για μικρότερης έκτασης τοπικές συγκρούσεις, στις οποίες μάλιστα τις περισσότερες φορές δεν τολμούν ούτε τα εμπλεκόμενα μέρη να μιλούν για «πόλεμο» [6] με την έννοια που ως τώρα γνωρίζαμε. Όμως, πέρα από τις διακηρύξεις και τις λέξεις που κατά περίπτωση χρησιμοποιούμε, τα αποτελέσματα για τα πρόσωπα που μετέχουν σε μια ένοπλη σύγκρουση είναι συνήθως τα ίδια: θάνατος και ηθική εξαχρείωση κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης, πόνος και εξαθλίωση μετά.

3. Η κωδικοποίηση των κανόνων για την προστασία των θυμάτων μιας ένοπλης σύγκρουσης

Έντονα συναισθήματα φιλευσπλαχνίας, οίκτου και ανθρωπισμού θα πρέπει να οδήγησαν τον Ελβετό επιχειρηματία Ερρίκο Ντυνάν [7] να προτείνει μέσα από τις σελίδες του βιβλίου του «Μια ανάμνηση από το Σολφερίνο» (*Un souvenir de Solferino*), το οποίο δημοσιεύτηκε το 1862, πρώτον την ίδρυση εθελοντικών επιτροπών παροχής βοήθειας στους τραυματίες πολέμου, που αργότερα ονομάστηκαν Σύλλογοι Ερυθρού Σταυρού και, δεύτερον, τη σύναψη μεταξύ όσων κρατών θα έδειχναν ενδιαφέρον, μίας Διεθνούς Συμβάσεως για την προστασία και την παροχή βοήθειας στους τραυματίες και τους ασθενείς στο πεδίο της μάχης. Το γεγονός που οδήγησε τον μεγάλο ανθρωπιστή στην ανάγκη διάδοσης των ανθρωπιστικών του ιδεών, ήταν ίσως τυχαίο – κι όμως έμελλε να αλλάξει στο εξής τον τρόπο αντιμετώπισης των θυμάτων των ενόπλων συγκρούσεων. Το 1859, περνώντας τυχαία από το Σολφερίνο της Βόρειας Ιταλίας, ένωσε οίκτο για τους χιλιάδες αβοήθητους τραυματίες που κείτονταν στο πεδίο της μάχης που είχε προηγηθεί και προσπάθησε να προσφέρει κάθε δυνατή βοήθεια [8]. Επιστρέφοντας εν συνεχεία στη Γενεύη, μοιράστηκε την εμπειρία του αυτή με την έκδοση το 1862 της «ανάμνησής» του από το Σολφερίνο [9].

Το βιβλίο αυτό του Henri Dunant προκαλώντας βαθιά συγκίνηση στην κοινή γνώμη, οδήγησε το 1863, στην ίδρυση της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού-Δ.Ε.Ε.Σ (International Committee of the Red Cross – ICRC) και ένα χρόνο αργότερα, η Ελβετική κυβέρνηση, με την παρότρυνση των πέντε ιδρυτικών μελών της Επιτροπής, συγκάλεσε στη Γενεύη Διπλωματική Διάσκεψη, οι εργασίες της οποίας οδήγησαν στην υπογραφή της Σύμβασης της Γενεύης του 1864 «Για τη βελτίωση της κατάστασης των τραυματιών του στρατού ξηράς στο πεδίο της μάχης», η οποία περιελάμβανε δέκα μόλις άρθρα [10]. Η σύμβαση αυτή, για πρώτη φορά στην σύγχρονη ιστορία του ανθρώπου, κωδικοποίησε και ενδυνάμωσε με την μορφή πολυμερούς συνθήκης, παλαιότερους, αποσπασματικούς και διάσπαρτους κανόνες και έθιμα πολέμου, για την προστασία των θυμάτων μιας ένοπλης σύρραξης και εκείνων που τους φροντίζουν[11]. Από το χρονικό σημείο αυτό και έπειτα, η διεθνής κοινότητα συνέχισε τις προσπάθειες για «εξανθρωπισμό» και «ορθολογισμό» του πολέμου (εάν μπορούν να χρησιμοποιηθούν βέβαια οι όροι αυτοί σε συνδυασμό με την έννοια του πολέμου που εξ ορισμού περικλείει την αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής και τη βαρβαρότητα), μέσα από το συγκερασμό στρατιωτικής αναγκαιότητας από τη μια και ανθρωπισμού από την άλλη, με την κωδικοποίηση ενός Διεθνούς Δικαίου[12], εφαρμοστέου στις ένοπλες συγκρούσεις, έχοντας ως βασική επιδίωξη την προστασία των ατόμων που δεν λαμβάνουν –ή δεν λαμβάνουν πλέον– μέρος σε μια ένοπλη σύγκρουση αφενός και τον περιορισμό των μεθόδων και μέσων που χρησιμοποιούνται κατά τη διεξαγωγή των ενόπλων συγκρούσεων αφετέρου.

Ακολούθησαν, μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, η Διακήρυξη της Αγίας Πετρούπολης του 1868 (με την οποία απαγορεύτηκε η χρήση συγκεκριμένων εκρηκτικών όπλων κατά τη διάρκεια του πολέμου και καθιερώθηκε έτσι συμβατικά η αρχή της απαγόρευσης χρήσης όπλων και μέσων που προκαλούν μη αναγκαίο πόνο) και η Διακήρυξη των Βρυξελλών του 1874 για τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου (το κείμενο της οποίας δεν επικυρώθηκε όμως τελικά και έτσι παρέμεινε «σχέδιο»), οι οποίες και συνέβαλαν σημαντικά στην τελική διαμόρφωση των κανόνων του Δικαίου των Ενόπλων Συγκρούσεων και, στη συνέχεια, συγκλήθηκαν δύο Διεθνείς Διασκέψεις εξαιρετικά σημαντικές για την κωδικοποίηση των κανόνων ενός διεθνώς αποδεκτού «Δικαίου του Πολέμου». Πρόκειται για τις Διασκέψεις Ειρήνης της Χάγης του 1899 και 1907, οι οποίες με την υιοθέτηση τριών Διακηρύξεων και τριών Συμβάσεων η πρώτη και μίας Διακηρύξεως και δεκατριών Συμβάσεων η δεύτερη, κωδικοποίησαν όλους τους διάσπαρτους μέχρι τότε εθιμικά αναγνωρισμένους κανόνες σχετικά με τους τρόπους και τα μέσα διεξαγωγής ενός πολέμου[13].

Έπρεπε όμως να μεσολαβήσουν δύο παγκόσμιοι πόλεμοι με τις αγριότητες και τις τεράστιες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές που αυτοί συνεπάγονταν, για να καθιερωθεί τελικά μέσα από διεθνή συμβατικά κείμενα ο όρος «Ανθρωπιστικό Δίκαιο», με την υπογραφή των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης τον Αύγουστο του 1949 οι οποίες αποτελούν και τον κορμό του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που εφαρμόζεται στις ένοπλες συγκρούσεις.[14] Από τις Συμβάσεις αυτές, η πρώτη έχει ως αντικείμενο την βελτίωση των συνθηκών για τους τραυματίες και τους ασθενείς που είναι μέλη των Ένοπλων Δυνάμεων στο πεδίο της μάχης. Η δεύτερη, την βελτίωση των συνθηκών για τους τραυματίες, ασθενείς και ναυαγούς που είναι μέλη των Ένοπλων Δυνάμεων στη θάλασσα, ενώ η τρίτη έχει ως αντικείμενο την μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου. Τέλος, η τέταρτη σύμβαση της Γενεύης έχει ως αντικείμενο την προστασία των αμάχων πολιτών κατά τη διάρκεια του πολέμου[15].

Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, αποτέλεσαν ένα σύνολο κανόνων που φάνηκε να καλύπτει τις μέχρι τότε ανάγκες μιας ένοπλης σύγκρουσης. Με την εξέλιξη όμως των μέσων αλλά και του τρόπου διεξαγωγής των ενόπλων

συγκρούσεων, ανέκυψε η ανάγκη δημιουργίας ενός καινούργιου πλαισίου συμβατικών κανόνων [16], που οδήγησε, μετά από δύο δεκαετίες περίπου από την υπογραφή των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης, στη σύγκληση μιας νέας Διπλωματικής Διάσκεψης, επίσης στη Γενεύη, η οποία ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε τέσσερις Συνόδους (από 20 Φεβρουαρίου 1974 έως 10 Ιουνίου 1977) με την υιοθέτηση δύο πρόσθετων στις Συμβάσεις του 1949 πρωτοκόλλων, με σκοπό αφενός την αναβάθμιση και συμπλήρωση των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, για την προστασία των θυμάτων μιας ένοπλης σύρραξης και των προσώπων που τους παρέχουν βοήθεια, και, αφετέρου, την ανανέωση του καθεστώτος των Συμβάσεων της Χάγης του 1899 και 1907 πάνω στο ζήτημα του τρόπου και των μέσων διεξαγωγής μιας ένοπλης σύρραξης[17].

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I περιλαμβάνει κανόνες που καλύπτουν «διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις» ενώ το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II, κανόνες που ρυθμίζουν με ανάλογο τρόπο ζητήματα «μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων»[18]. Έτσι με την υπογραφή των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977, συμπληρώθηκαν οι Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και διαμορφώθηκε ένα σημαντικό corpus αρχών και κανόνων, αυτό του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (ΔΑΔ) που εφαρμόζεται στις ένοπλες συρράξεις, όπως έχει παγιωθεί πλέον να ονομάζεται, που υπαγορεύουν τη συμπεριφορά των μερών κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης (αποτελώντας το λεγόμενο jus in bello – όρος που κατά βάση βέβαια αποδίδεται εννοιολογικά στο περιεχόμενο των «Κανονισμών της Χάγης»[19]), τόσο σε σχέση με τον περιορισμό των μέσων και μεθόδων μάχης, όσο και σε σχέση με την προστασία των θυμάτων της σύρραξης, είτε μαχητών, είτε αμάχων, είτε αιχμαλώτων. Στη συνέχεια, ακολούθησε η υιοθέτηση από τη διεθνή κοινότητα πλήθους συμβατικών κειμένων, τόσο για την απαγόρευση και τον περιορισμό κατασκευής και χρήσης συγκεκριμένων όπλων[20], όσο και για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών ή για την προστασία του περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης[21] και, βέβαια, οι σχετικές προσπάθειες συνεχίζονται.

Το σημαντικότερο ίσως βήμα που έγινε με την υιοθέτηση των ρυθμίσεων αυτών από το σύνολο σχεδόν της διεθνούς κοινότητας είναι, αφενός, η ανάληψη από τα συμβαλλόμενα μέρη νομικής υποχρέωσης ποινικής καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ υιοθετώντας σχετική εθνική ποινική νομοθεσία καθώς και η εισαγωγή του κανόνα της παγκόσμιας δικαιοδοσίας, ώστε τα κράτη να μπορούν να δικάζουν ενώπιον των ποινικών τους δικαστηρίων τις παραβιάσεις των κανόνων του ΔΑΔ οπουδήποτε κι αν τελέστηκαν. Αφετέρου, η ενεργοποίηση ατομικής διεθνούς ποινικής ευθύνης, σε σχέση με την διάπραξη παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ. Επομένως, σε αντίθεση με το γενικό Διεθνές Δίκαιο που υποκείμενο των κανόνων του μπορεί να είναι μόνο κράτη, με την κωδικοποίηση των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που εφαρμόζεται στις ένοπλες συρράξεις, υποκείμενο των κανόνων του καθίσταται πλέον και το άτομο.[22]

II. Το ζήτημα της διάδοσης και εφαρμογής των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου

1. Ο προβληματισμός σχετικά με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων διάδοσης και εφαρμογής του ΔΑΔ

Το κυρίαρχο ζήτημα σε σχέση με τα διεθνή συμβατικά κείμενα που απαρτίζουν το σύνολο των κανόνων του ΔΑΔ, φρονώ πως ήταν –και θα εξακολουθήσει να είναι– η όσο το δυνατόν ευρύτερη διάδοσή τους όπως επίσης –πολύ περισσότερο– και η

δυνατότητα εφαρμογής αυτών στην πράξη. Και βέβαια, με τη λειτουργία των δύο *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔΓ) και τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ)[23] αλλά και τη θέση σε ισχύ, από 1ης Ιουλίου 2002, του καταστατικού του Μόνιμου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) στη Χάγη, έχουν γίνει προς αυτήν τη κατεύθυνση τεράστια βήματα, όμως πολλά είναι ακόμη αυτά που πρέπει να γίνουν -και μπορούν να γίνουν όπως θα διαπιστώσουμε ευθύς αμέσως.

Εύκολα μπορεί να γίνει κατανοητό, ότι η υιοθέτηση όλων αυτών των διεθνών κειμένων τα τελευταία 150 χρόνια έχει συγκεκριμένο σκοπό και κατευθύνσεις. Η υιοθέτησή τους άλλωστε αποτελεί ένα εξαιρετικά κοπιώδες έργο και μία πολύπλοκη διαδικασία, από τη στιγμή που πάντοτε εμπλέκονται σε αυτά η πολιτική και τα διεθνή -πολλές φορές αντικρουόμενα- συμφέροντα, που δεν συντελέστηκε για να ασχολούμαστε με αυτά απλώς θεωρητικά, όσο και αν μια τέτοια θεωρητική ενασχόληση μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην ευρύτερη γνώση των διεθνών κειμένων που αποτελούν τον κορμό του ΔΑΔ. Η βασική αποστολή τους θα πρέπει να είναι ουσιαστική, δηλ. μέσα από την όσο δυνατόν μεγαλύτερη διάδοση των αρχών που τα διέπουν και των ουσιαστικών τους ρυθμίσεων, να λειτουργήσουν παιδευτικά, αλλά και κατασταλτικά σε περίπτωση παραβιάσεώς τους, ώστε να περιοριστούν (γιατί θα ήταν φενάκη να περιμένει κανείς ότι θα εξαλειφθούν) οι περιπτώσεις παραβίασεως των διατάξεών τους. Όμως πώς μπορεί να γίνει αυτό όταν, για παράδειγμα, μόνο οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 με τα δύο Πρόσθετα σε αυτές Πρωτόκολλα του 1977, περιλαμβάνουν 559 άρθρα, χωρίς να υπολογίζεται στον αριθμό αυτό ο αριθμός των άρθρων που περιέχονται στα παραρτήματά τους;

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι, όπως εισαγωγικά αναφέρεται, νομική υποχρέωση των κρατών που έχουν επικυρώσει τις τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης (189 επικυρώσεις ήδη, δηλαδή το σύνολο σχεδόν των κρατών που απαρτίζουν τη διεθνή κοινότητα), βάσει του άρθρου 1 της Συμβάσεως Ι του 1949[24], το οποίο με το ίδιο περιεχόμενο επαναλαμβάνεται και σε όλες τις επόμενες, είναι ο σεβασμός του περιεχομένου των Συμβάσεων, αλλά και η διασφάλιση του σεβασμού τους από τρίτα κράτη. Αυτή η νομική υποχρέωση των κρατών μπορεί συνεπώς -και πρέπει- να υλοποιηθεί με τη λήψη κατάλληλων μέτρων εφαρμογής των Συμβάσεων - και του Δικαίου που αυτές αποκρυσταλλώνουν- αλλά και με την ποινική καταστολή των παραβιάσεών τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τα κατάλληλα αυτά μέτρα γίνεται δεκτό ότι μπορεί να είναι προληπτικά, δηλαδή η διάδοση της γνώσης του ΔΑΔ, η εκπαίδευση κατάλληλου προσωπικού για την εφαρμογή του ΔΑΔ σε εθνικό επίπεδο, ο διορισμός νομικών συμβούλων στις ένοπλες δυνάμεις, η θέσπιση κατάλληλης εθνικής νομοθεσίας, με την τυποποίηση ως εγκλημάτων στο εθνικό ποινικό σύστημα των συμβαλλομένων κρατών των παραβιάσεων του ΔΑΔ και η μετάφραση των κειμένων των Συμβάσεων. Μπορεί περαιτέρω να είναι μέτρα εποπτείας και ελέγχου συμμόρφωσης προς τις διατάξεις του ΔΑΔ, μέτρα που αφορούν δηλαδή στη δράση των Προστάτιδων Δυνάμεων (Protecting Powers) ή της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (International Committee of the Red Cross) και, τέλος, μπορεί να είναι μέτρα κατασταλτικά, που αφορούν δηλαδή στην υποχρέωση των κρατών να καταστέλλουν ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, στην πρόβλεψη ποινικών και πειθαρχικών ποινών για τους ιεραρχικά ανώτερους, στο καθήκον των διοικητών να τιμωρούν ή να καταγγέλλουν τις σχετικές αξιόποινες πράξεις αλλά και στην αμοιβαία βοήθεια μεταξύ Κρατών σε ποινικά θέματα.

Από τα παραπάνω, η προσοχή μας στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα εστιαστεί στην πρώτη κατηγορία, στα προληπτικά δηλ. μέτρα, όχι τόσο γιατί η λήψη τους αποτελεί προϋπόθεση ενεργοποίησης των κατασταλτικών μέτρων σε περίπτωση παραβίασεως των κανόνων του ΔΑΔ, αλλά πολύ περισσότερο γιατί γίνεται δεκτό ότι η

λήψη όλων των κατάλληλων προληπτικών μέτρων μπορεί να οδηγήσει γρηγορότερα στη διαμόρφωση μιας κοινής ανθρωπιστικής κουλτούρας[25] σε σχέση όχι μόνο με τις περιόδους ένοπλων συγκρούσεων – είτε διεθνούς είτε εσωτερικού χαρακτήρα, αλλά και σε σχέση τελικά με την αναγκαιότητα ή μη προσφυγής στη βία γενικότερα ως μέσο επίλυσης διαφορών. Κι αυτό, όσο και αν η αναγκαιότητα προσφυγής ή μη στη βία ως μέσο επίλυσης διαφορών, δεν εμπίπτει στα ρυθμιζόμενα από το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο θέματα, το οποίο ενεργοποιεί το ρυθμιστικό του περιεχόμενο κατά τη διάρκεια της άσκησης ένοπλης βίας (jus in bello) σε αντίθεση με το jus ad bellum, που ρυθμίζει τα ζητήματα ανάγκης άσκησης και νομιμότητας προσφυγής στη βία[26].

2. Το κυρίαρχο ζήτημα της τυποποίησης στο εθνικό ποινικό σύστημα των κρατών των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ

Τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα για την αποτελεσματικότερη διάδοση και εφαρμογή του ΔΑΔ, μπορεί να είναι είτε νομοθετικής, είτε οργανωτικής και εκπαιδευτικής φύσεως. Η διάκριση αυτή δεν μπορεί να είναι βέβαια απόλυτη, αφού για παράδειγμα γίνεται φανερό ότι η λήψη των κατάλληλων νομοθετικών ρυθμίσεων είναι σίγουρο πως μπορεί να λειτουργήσει και παιδευτικά. Η τυποποίηση δηλαδή ως εγκλημάτων, στο εθνικό ποινικό σύστημα των συμβαλλόμενων κρατών, των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ, συνεισφέρει (πέρα από την ευχέρεια που παρέχεται στην καταστολή των σχετικών εγκλημάτων από τα εθνικά δικαστήρια) και στην περαιτέρω διάδοση των κανόνων του σε όλους τους πολίτες –ένστολους ή μη– και στην ευκολότερη εκπαίδευση κατάλληλου προσωπικού για την εφαρμογή του ΔΑΔ σε εθνικό επίπεδο, αλλά και στην εξειδίκευση των μελών ενός Σώματος Αξιωματικών Νομικών Συμβούλων, που αν δεν υπάρχει, στις ένοπλες δυνάμεις των κρατών, θα πρέπει να συσταθεί[27]. Στο θέμα αυτό, λοιπόν, δηλαδή της τυποποίησης μέσα στο corpus του εθνικού ποινικού συστήματος των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ θα εστιαστεί ακολούθως η προσοχή μας, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζεται ότι η λήψη όλων των κατάλληλων προληπτικών μέτρων εφαρμογής του ΔΑΔ, απαιτεί την κινητοποίηση και την κοινή δράση τόσων πολλών μηχανισμών ενός κράτους, που σε κάθε περίπτωση μόνο εύκολη υπόθεση δεν αποτελεί[28].

Η προσπάθεια βέβαια ενσωμάτωσης της τιμώρησης των παραβιάσεων του ΔΑΔ μέσα στο πλαίσιο του εθνικού ποινικού συστήματος των κρατών, εξεταζόμενη από τη νομοθετική άποψη του ζητήματος, θέτει πρωταρχικά δύο βασικά ερωτήματα: Το πρώτο αφορά στον καθορισμό και προσδιορισμό της εγκληματικής πράξης, δηλ. στη μέθοδο της ποινικοποίησης (criminalisation) και το δεύτερο σχετίζεται με τη μορφή και τη θέση που θα πρέπει να πάρει αυτή κατά την εισαγωγή της στο εθνικό ποινικό σύστημα των κρατών, αν δηλαδή θα πρέπει να εισαχθεί στο στρατιωτικό ή στον κοινό ποινικό κώδικα, ή σε κάποιον ειδικό ποινικό νόμο.

A. Το ερώτημα σχετικά με τη μέθοδο της ποινικοποίησης και οι διαθέσιμες νομοθετικές επιλογές

Ο νομοθέτης έχει διάφορες επιλογές για την τυποποίηση ως εγκλημάτων στην εθνική ποινική νομοθεσία των παραβιάσεων του ΔΑΔ και για το συγκερασμό των νέων αυτών εγκλημάτων με το εσωτερικό δίκαιο των κρατών. Ειδικότερα, οι επιλογές αυτές περιλαμβάνουν:

α) Την εφαρμογή του υφιστάμενου στρατιωτικού ή κοινού ποινικού δικαίου της ενδιαφερόμενης χώρας, το αποκαλούμενο δηλαδή σύστημα της διπλής ποινικοποίησης (double criminalisation system).

β) Τη γενική ποινικοποίηση (general criminalisation system), βάσει του εσωτερικού δικαίου με αναφορά στις σχετικές διατάξεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου (δηλ με γενικότερη αναφορά στο Δημόσιο Δίκαιο, στις Διεθνείς Συμβάσεις που κωδικοποιούν τους κανόνες του ΔΑΔ αλλά και στους κανόνες και τα έθιμα του πολέμου) και με την καθιέρωση μιας σειράς ποινικών προβλέψεων που θα εφαρμόζονται σε περίπτωση παραβιάσεων των κανόνων αυτών.

γ) Την ειδική ποινικοποίηση (specific criminalisation system) των σοβαρών παραβιάσεων του ΔΑΔ όπως ειδικότερα καθορίζονται στις Διεθνείς Συμβάσεις, είτε υιοθετώντας τη διατύπωση που περιέχεται στις συμβάσεις αυτές, είτε με διαφορετικό καθορισμό των εγκληματικών αυτών συμπεριφορών εντός της εσωτερικής ποινικής νομοθεσίας.

δ) Έναν συνδυασμό των προαναφερόμενων επιλογών, δηλαδή ένα σύστημα μικτής προσέγγισης (mixed approach system), που μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές[29].

Αξιολογώντας τις διαθέσιμες επιλογές θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η μέθοδος της εφαρμογής του υφιστάμενου στρατιωτικού ή κοινού ποινικού δικαίου (double criminalisation system) λαμβάνει ως δεδομένο την περίπτωση κατά την οποία ο στρατιωτικός ή ο κοινός ποινικός κώδικας του ενδιαφερόμενου κράτους, περιέχουν ήδη διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες παρέχεται επαρκής τιμωρία για πράξεις που αποτελούν σοβαρές παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Θεωρεί επομένως ότι είναι περιττό να τυποποιηθούν οι παραβιάσεις αυτές ως εγκλήματα σε κάποιο άλλο ξεχωριστό ποινικό νομοθέτημα. Το πλεονέκτημα της μεθόδου είναι ότι οι περισσότεροι σύγχρονοι στρατιωτικοί ή κοινού ποινικοί κώδικες προβλέπουν ήδη την τιμωρία διάφορων συμπεριφορών που καλύπτουν ορισμένες παραβιάσεις του ΔΑΔ, ειδικά αυτές που αφορούν κατά βάση θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα όπως το δικαίωμα στη ζωή, την υγεία, τη διανοητική και σωματική ακεραιότητα, την προσωπική ελευθερία και την ιδιοκτησία[30].

Μειονέκτημα όμως αυτής της μεθόδου θεωρείται ότι συχνά τα εγκλήματα αυτά, βάσει του ήδη υπάρχοντος εσωτερικού ποινικού δικαίου, δεν καλύπτουν πλήρως τις εγκληματικές εκείνες συμπεριφορές που συνδέονται άμεσα και έχουν τελεστεί κατά τη διάρκεια μίας ένοπλης σύγκρουσης, ούτε οι προβλεπόμενες ποινές είναι πάντοτε κατάλληλες για πράξεις που έχουν τελεστεί στο πλαίσιο των ένοπλων συγκρούσεων.

Η μέθοδος της γενικής ποινικοποίησης (general criminalisation system) στο εσωτερικό δίκαιο σχετίζεται με την ενσωμάτωση μιας σειράς ποινικών κανόνων οι οποίοι θα παραπέμπουν γενικά στις σχετικές διατάξεις του ΔΑΔ, είτε δηλαδή στις συμβατικές διατάξεις, είτε στο διεθνές δίκαιο γενικότερα, είτε ακόμη στους κανόνες και τα έθιμα του πολέμου και θα προβλέπουν μια σειρά ποινικών κυρώσεων για τις παραβιάσεις των κανόνων αυτών. Ως πλεονέκτημα της μεθόδου αυτής θεωρείται το γεγονός ότι είναι απλή και οικονομική. Επιτρέπει σε όλες τις παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου να καταστούν τιμωρητές με την απλή αναφορά στις σχετικές συμβάσεις και, ενδεχομένως, στο εθιμικό δίκαιο. Επίσης, καμία τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας δεν απαιτείται όταν τροποποιούνται οι διεθνείς συμβάσεις στις οποίες η εσωτερική νομοθεσία κατά τον τρόπο αυτόν παραπέμπει. Σοβαρό μειονέκτημα της μεθόδου θεωρείται ότι μια τέτοιου είδους γενική ποινικοποίηση μπορεί να αντιβαίνει στην αρχή της νομιμότητας, ιδιαίτερα δεδομένου ότι αυτή η μέθοδος δεν επιτρέπει οποιαδήποτε διαφοροποίηση της ποινικής κύρωσης σύμφωνα με τη βαρύτητα και τις περιστάσεις τέλεσης της πράξης. Απαιτεί, επίσης, από το

δικαστή του εθνικού ποινικού δικαστηρίου να διευκρινίσει και να ερμηνεύσει διατάξεις του διεθνούς δικαίου, αφήνοντάς του ένα ιδιαίτερο περιθώριο ελιγμών, παρά το γεγονός ότι οι ορισμοί των σχετικών εγκλημάτων όπως περιλαμβάνονται στα διεθνή συμβατικά κείμενα είναι σχετικά ασαφείς και δεν αντιστοιχούν στον τύπο νομικής διατύπωσης με τον οποίο βρίσκεται αντιμέτωπος συνήθως.

Η μέθοδος της ειδικής ποινικοποίησης (specific criminalisation system) αφορά στη «μεταγραφή» των συμπεριφορών που αντιμετωπίζονται ως εγκλήματα από τις διεθνείς ανθρωπιστικές συμβάσεις, σε εγκλήματα προβλεπόμενα από την εθνική ποινική νομοθεσία. Αυτή η διαδικασία «εγκλιματισμού» (naturalization) των σχετικών εγκλημάτων, μπορεί να επιτευχθεί είτε με τη μεταγραφή ολόκληρου του καταλόγου των παραβιάσεων του ΔΑΔ με την ίδια λεκτική διατύπωση, και τον καθορισμό των ποινικών κυρώσεων που ισχύουν για αυτές, είτε χωριστά είτε ανά κατηγορία, είτε όμως και με ξεχωριστό επαναπροσδιορισμό ή επαναδιατύπωση της περιγραφής της εγκληματικής συμπεριφοράς που τυποποιείται σε έγκλημα στο εσωτερικό ποινικό σύστημα. Πλεονέκτημα της μεθόδου αποτελεί το γεγονός ότι στην περίπτωση κατά την οποία οι παραβιάσεις του ΔΑΔ προσδιορίζονται αυτόνομα στο εσωτερικό ποινικό δίκαιο των κρατών, η ανεξαρτησία αυτού του ποινικού προσδιορισμού, σε σχέση με τις διεθνείς συμβάσεις, επιτρέπει την ποινική καταστολή μίας εκ των παραβιάσεων του ΔΑΔ, ακόμη και αν δεν έχει επικυρωθεί η συγκεκριμένη σύμβαση από το κράτος που ασκεί την ποινική δίωξη. Σε σχέση με τους κατηγορουμένους, εξάλλου, η μέθοδος της ειδικής ποινικοποίησης σέβεται περισσότερο την αρχή της νομιμότητας καθόσον καθορίζει με σαφήνεια και συγκεκριμενοποιεί τις συμπεριφορές εκείνες που θεωρούνται εγκλήματα για τις οποίες προβλέπεται ποινική κύρωση. Η μέθοδος αυτή, διευκολύνει επίσης την αποστολή των δικαστών που θα ασχοληθούν με τη δίωξη και τιμωρία των συγκεκριμένων πράξεων καθόσον τους αφαιρεί το φόρτο μιας κουραστικής έρευνας, στο πλαίσιο του σχετικά άγνωστου πεδίου του διεθνούς δικαίου, καθώς και τη σύγκριση και ερμηνεία των κανόνων του. Τέλος, καμία τροποποίηση της εσωτερικής νομοθεσίας δεν απαιτείται όταν τροποποιούνται οι σχετικές διεθνείς συμβάσεις. Ως μειονέκτημα της μεθόδου θεωρείται ότι αυτή απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια στην έρευνα και τον προσχεδιασμό των σχετικών ποινικών διατάξεων, η οποία μπορεί ενδεχομένως να συνεπάγεται μια εκτενή αναθεώρηση της υπάρχουσας ποινικής νομοθεσίας. Εάν, εξάλλου, η ποινικοποίηση είναι εξαντλητική και συγκεκριμένη, μπορεί να στερηθεί την απαραίτητη ευελιξία ώστε να μπορεί να ενσωματώνει τις εξελίξεις σε ένα μεταγενέστερο στάδιο.

Σε ένα σύστημα μικτής προσέγγισης (mixed approach system), η γενική ποινικοποίηση συνδυάζεται με την ειδική ποινικοποίηση ορισμένων σοβαρών παραβιάσεων του ΔΑΔ. Η γενική ποινικοποίηση αμφισβητείται, όπως παραπάνω αναφέρεται, με την έννοια ότι αφορά σε πράξεις που δεν ποινικοποιούνται ειδικά ούτε υπόκεινται σε εξειδικευμένη κύρωση. Ένας συνδυασμός επομένως γενικής και ειδικής ποινικοποίησης μπορεί να είναι αποτελεσματικότερος, με τη συμπληρωματική εφαρμογή και άλλων διατάξεων του εσωτερικού ποινικού δικαίου. Τα πλεονεκτήματα της μικτής προσέγγισης σχετίζονται με το γεγονός ότι αυτή η μέθοδος επιτρέπει να πραγματοποιηθούν πλήρως και με την οφειλόμενη διαφοροποίηση οι συμβατικές υποχρεώσεις των κρατών, σχετικά με την ποινική καταστολή των παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Μειονέκτημα αυτής της επιλογής όμως θεωρείται το γεγονός ότι απαιτεί την ικανότητα από το δικαστή ταυτόχρονης γνώσης και ερμηνείας των διατάξεων τόσο του εσωτερικού όσο και του διεθνούς δικαίου.

B. Το ερώτημα σε σχέση με τη μορφή και τη θέση εντός του εθνικού ποινικού συστήματος των παραβιάσεων του ΔΑΔ και τα κριτήρια για την επιλογή.

i. Μορφή και θέση

Οι διάφορες μέθοδοι ποινικοποίησης των κανόνων του ΔΑΔ στο εσωτερικό ποινικό σύστημα των κρατών που προαναφέρονται –ειδικότερα αυτές της γενικής ή της ειδικής ποινικοποίησης– μπορούν να πάρουν τη μορφή είτε α) ενός ειδικού ποινικού νόμου, είτε β) να εισαχθούν στην υπάρχουσα ποινική νομοθεσία (δηλαδή στο στρατιωτικό ή στον κοινό ποινικό κώδικα)[31].

Επιχειρώντας μια αξιολόγηση των δύο δυνατοτήτων, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο συνδυασμός σε έναν ειδικό ποινικό νόμο της τυποποίησης των σχετικών εγκλημάτων και των βασικών αρχών του ποινικού δικαίου σε συνάρτηση και με τις ειδικότερες απαιτήσεις του διεθνούς δικαίου, βεβαίως και διευκολύνει το έργο των εφαρμοστών του δικαίου. Εντούτοις, η υιοθέτηση ενός ειδικού ποινικού νόμου σχετικά με τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, πιθανόν να μη συγκρατείται πάντοτε εύκολα με τη δομή του εν γένει ποινικού νομοθετικού συστήματος. Επιπλέον, έρχεται σε αντίθεση με την τάση που υπάρχει σε ορισμένες χώρες για συγκέντρωση των ποινικών προβλέψεων σε ένα ενιαίο σώμα νόμου. Η ενσωμάτωση, από την άλλη, στην ισχύουσα ποινική νομοθεσία ως εγκλημάτων των παραβιάσεων του ΔΑΔ, εκτός από την υποχρέωση του νομοθέτη να καθορίσει και να εξειδικεύσει τη μορφή ενσωμάτωσης (αν θα γίνει σε ειδικό τμήμα ή κεφάλαιο, αν θα συμπληρώνει υπάρχοντα εγκλήματα κ.λπ), αποτελεί και μια επίπονη εργασία η οποία απαιτεί προσεκτικό προσχεδιασμό αλλά και προϋποθέτει την καλή συνεργασία μεταξύ αντιπροσώπων διαφόρων συναρμόδιων φορέων. Δημιουργεί επίσης ένα ζήτημα σχετικά με τη θέση στην οποία οι νέες διατάξεις θα πρέπει να εισαχθούν και ειδικά εάν θα πρέπει να πάρουν τη θέση τους στο πλαίσιο του στρατιωτικού ή του κοινού ποινικού δικαίου.

ii. Τα κριτήρια πάνω στα οποία θα πρέπει να βασιστεί η επιλογή

Με δεδομένο ότι τα διάφορα ποινικά νομοθετικά συστήματα και η σχέση μεταξύ κοινού ποινικού και στρατιωτικού ποινικού δικαίου ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό από χώρα σε χώρα, είναι δύσκολο να προτιμηθεί κάποια από τις παραλλαγές αυτές χωρίς επαρκή γνώση των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν σε κάθε κράτος. Η επιλογή της μιας ή άλλης μορφής θα πρέπει να βασιστεί σε κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη συγκεκριμένα ειδικά χαρακτηριστικά των παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου:

α) Οι παραβιάσεις του ΔΑΔ μπορούν να τελεστούν από πρόσωπα που έχουν την ιδιότητα του στρατιωτικού, όπως επίσης και από πολίτες. Συνεπώς, προσοχή θα πρέπει να ληφθεί για να εξασφαλιστεί ότι η επιλογή που υιοθετείται δεν αποκλείει σε καμία περίπτωση την ατομική ποινική ευθύνη του δράστη.

β) Οι παραβιάσεις των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και των Πρόσθετων σε αυτές Πρωτοκόλλων του 1977, είναι αντίθετες προς τη διεθνή έννομη τάξη και αποτελούν εγκλήματα βάσει του Διεθνούς Δικαίου. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται η εφαρμογή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοδοσίας (universal jurisdiction), προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα από τα εθνικά δικαστήρια ποινικής καταστολής των παραβιάσεων αυτών.

γ) Οι ποινικές κυρώσεις για τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, θεωρούνται ανεπαρκείς από μόνες τους να βάλουν ένα τέλος σε πράξεις αντίθετες σε αυτό. Οι κανόνες αυτοί λοιπόν θα πρέπει να τοποθετηθούν μέσα σε ένα κατάλληλο νομοτεχνικό-ρυθμιστικό πλαίσιο που να καθορίζει και προσδιορίζει επακριβώς και με σαφήνεια τις συμπεριφορές εκείνες που απαγορεύονται από το ΔΑΔ, ώστε να διευκολυνθεί η

ευρύτερη γνώση των κανόνων του από τον πληθυσμό, η οποία θεωρείται ότι θα επιφέρει συνακόλουθα τη διαμόρφωση μιας κοινής ανθρωπιστικής κουλτούρας προς αποφυγήν διάπραξης πράξεων που αντιβαίνουν στο δίκαιο αυτό[32].

Συνοψίζοντας τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι τα κύρια ζητήματα που πρέπει να εξεταστούν και να επιλυθούν πριν από την προσπάθεια ενσωμάτωσης των κανόνων του ΔΑΔ εντός του εθνικού ποινικού συστήματος είναι δύο. Πρώτον, η οριοθέτηση των εγκλημάτων που θα περιληφθούν στην ζητούμενη τυποποίηση, καθώς και η διευκρίνιση και συγκεκριμενοποίηση του αληθινού περιεχομένου τους, ώστε να αποτελούν εγκλήματα συγκεκριμένα, δεκτικά δικαστικής εκτίμησης και, δεύτερον, η μορφή και θέση που θα πάρουν τα εγκλήματα αυτά στο εθνικό ποινικό σύστημα, αν δηλαδή η τυποποίησή τους θα πρέπει να γίνει με τη μορφή ενός Ειδικού Ποινικού Νόμου ή αν θα πρέπει να γίνει με την προσθήκη ιδιαίτερου σχετικού κεφαλαίου στο Στρατιωτικό ή στον κοινό Ποινικό Κώδικα.

III. Η διάδοση και εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου μέσα από τους κανόνες του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου

1. Η κατάσταση της Στρατιωτικής Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα μετά τη θέση σε εφαρμογή του νέου ΣΠΚ (Ν. 2287/95) καθώς και του Κώδικα Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων (Ν. 2304/95).

Η ύπαρξη της Στρατιωτικής Ποινικής Δικαιοσύνης προβλέπεται ρητά στο Σύνταγμα της Ελλάδας του 1975/86/01. Οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις περιλαμβάνονται στο Τμήμα Ε' του Συντάγματος, το σχετικό με τη Δικαστική Εξουσία. Συγκεκριμένα, στο Δεύτερο Κεφάλαιο του Ε' Τμήματος του Συντάγματος που τιτλοφορείται «Οργάνωση και δικαιοδοσία των δικαστηρίων» και ειδικότερα στο άρθρο 96, το οποίο περιέχει ρυθμίσεις για τα ποινικά δικαστήρια της χώρας, προβλέπεται ότι τα σχετικά με τη λειτουργία των στρατοδικείων, ναυτοδικείων και αεροδικείων, στα οποία δεν μπορεί να υπαχθούν ιδιώτες, ρυθμίζονται με ειδικούς γι' αυτά νόμους (άρθρο 96 παρ. 4α' Σ). Κατά τον ίδιο τρόπο (με πρόβλεψη ειδικού νόμου) ρυθμίζονται τα σχετικά με το δικαστήριο λειών (άρθρο 96 παρ. 4β' Σ), καθώς και τα σχετικά με τα δικαστήρια ανηλίκων (άρθρο 96 παρ. 3 Σ). Στο άρθρο 96 παρ. 5, εν συνεχεία, προβλέφθηκαν για τους λειτουργούς των στρατιωτικών δικαστηρίων οι ίδιες θεμελιώδεις εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, με αυτές που περιβάλλουν και τους λειτουργούς των κοινών ποινικών, διοικητικών και πολιτικών δικαστηρίων[33].

Σε εκτέλεση της παραπάνω συνταγματικής πρόβλεψης, εκδόθηκε αρχικά ο Ν. 2287/95 (ΦΕΚ Α' 20/1-2-95) "Κύρωση του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα" (στο εξής ΣΠΚ) και ακολούθησε ο Ν. 2304/95 (ΦΕΚ Α' 83/11-5-95) "Κύρωση του Κώδικα Δικαστικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων" (στο εξής ΚΔΣΕΔ). Με τις νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις ορίστηκε πλέον ότι η ποινική δικαιοσύνη στο στρατό απονέμεται από τα στρατιωτικά δικαστήρια και τον Άρειο Πάγο, ότι οι στρατιωτικοί δικαστές και οι αναθεωρητές περιβάλλονται με εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, ότι οι αποφάσεις των στρατιωτικών δικαστηρίων είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένες (άρθρο 167 ΣΠΚ) και ότι τα στρατοδικεία συντίθενται κατά πλειοψηφία από στρατιωτικούς δικαστές καθώς και από στρατοδίκες (άρθρο 172 παρ. 1 ΣΠΚ).

Η έννοια του «στρατοδίκη» συγχέεται ακόμη και σήμερα, σχεδόν οκτώ ολόκληρα χρόνια μετά τη θέση σε εφαρμογή των παραπάνω νομοθετημάτων, με την έννοια του «στρατιωτικού δικαστή». Ως στρατοδίκες, εννοούνται οι αξιωματικοί, απόφοιτοι των παραγωγικών σχολών αξιωματικών των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων ή του Λιμενικού Σώματος, από το βαθμό του Λοχαγού και αντιστοιχών και πάνω, οι οποίοι συμμετέχουν (κατά μειοψηφία) στη σύνθεση των στρατιωτικών δικαστηρίων και επιτελούν λειτουργία αντιστοιχη με αυτή των ενόρκων. Είναι δηλαδή «λαϊκοί δικαστές» και δεν αποκτούν δικαστική ιδιότητα, την οποία έχουν μόνο τα μέλη του Δικαστικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων. Δηλαδή οι «στρατιωτικοί δικαστές» που κατά πλειοψηφία συγκροτούν τα στρατιωτικά δικαστήρια και οι «αναθεωρητές» που συγκροτούν το –κατά βάσιν– δευτεροβάθμιο στρατιωτικό δικαστήριο που ονομάζεται Αναθεωρητικό Δικαστήριο[34].

Η υπηρεσιακή κατάσταση και το νομικό status των στρατιωτικών δικαστών και των αναθεωρητών, ρυθμίζεται όπως προαναφέρθηκε από τον ΚΔΣΕΔ[35]. Ειδικότερα, στα κεφάλαια Α'-Ζ' του ΚΔΣΕΔ, επαναλαμβάνεται η συνταγματική επιταγή περί λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών του σώματος, περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικά με το διαγωνισμό που διενεργείται από ειδική επιτροπή για το διορισμό τους σε θέση παρέδρου, αναφέρονται τα θεμελιώδη καθήκοντα των μελών του σώματος, όπως η πίστη και αφοσίωση στην πατρίδα και τη δημοκρατία και ότι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους, ενώ η απεργία με οποιαδήποτε μορφή απαγορεύεται και καθορίζονται τα ασυμβίβαστα προς το λειτούργημά τους έργα, τα κωλύματα και ενδεικτικώς τα δικαιώματά τους, τα οποία αντιστοιχούν προς αυτά των δικαστικών λειτουργών της πολιτικής, ποινικής και διοικητικής δικαιοσύνης. Στα κεφάλαια Η'-Ι' του ΚΔΣΕΔ περιλαμβάνονται οι σχετικές με τις προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις και αποσπάσεις των λειτουργών της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης διατάξεις, οι οποίες γίνονται από Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, εκτός από την επιλογή του Προέδρου, του Εισαγγελέα και των δύο Αντιπροέδρων του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου που γίνονται με απόφαση του ΚΥΣΕΑ. Επίσης, περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αφορούν στους βαθμούς της ιεραρχίας των δικαστικών λειτουργών της στρατιωτικής δικαιοσύνης και στη βαθμολογική αντιστοιχία τους με τους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς[36]. Στα κεφάλαια ΙΑ'-ΙΓ' του ΚΔΣΕΔ, ορίζονται τα σχετικά με τη λειτουργία, αρμοδιότητα και σύνθεση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου, ενός σημαντικού θεσμού για την ανεξαρτησία και την εσωτερική αυτονομία του Σώματος καθώς και τα σχετικά με την προσωρινή αργία και τη λύση της δημόσιας υπηρεσιακής σχέσης του δικαστικού λειτουργού του Σώματος. Στα κεφάλαια ΙΔ'-ΙΗ' του ΚΔΣΕΔ, ρυθμίζονται τα σχετικά με το εφαρμοζόμενο πειθαρχικό δίκαιο, στα κεφάλαια ΙΘ'-ΚΔ' του ΚΔΣΕΔ, περιλαμβάνονται οι δικονομικές διατάξεις που αφορούν στη δίωξη των πειθαρχικών παραπτωμάτων ενώπιον των οικείων πειθαρχικών συμβουλίων, στα ένδικα μέσα και στην εκτέλεση των αποφάσεων. Τέλος, στα κεφάλαια ΚΕ'-Λ' του ΚΔΣΕΔ, περιέχονται τα σχετικά με την Επιθεώρηση των Στρατιωτικών Δικαστηρίων, των Γραμματειών και των Δικαστικών Λειτουργιών καθώς και οι τελικές και μεταβατικές διατάξεις του.

2. Η δυνατότητα τυποποίησης ως εγκλημάτων των παραβιάσεων του ΔΑΔ, μέσα στο πλαίσιο κανόνων του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, ειδικότερα η δυνατότητα ενσωμάτωσής τους σε ιδιαίτερο κεφάλαιο του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα.

Όσα εν συντομία προαναφέρθηκαν, σκοπό είχαν να καταδείξουν ότι η στρατιωτική ποινική δικαιοσύνη στη χώρα μας απαρτίζεται από δικαστές που πληρούν

όλα τα εχέγγυα, τυπικά και ουσιαστικά, για την ορθή και αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης[37]. Η λειτουργία θεσμών όπως του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου ή των οικείων Πειθαρχικών Συμβουλίων, αλλά, πολύ περισσότερο, η προσωπική προσπάθεια ενός εκάστου των μελών του Σώματος, καθώς και το αποτέλεσμα της δικαιοδοτικής εργασίας των λειτουργών του, όπως μέσα από τις σχετικές αποφάσεις και βουλεύματα των στρατιωτικών δικαστηρίων καταγράφεται, δεν αφήνουν καμία αμφιβολία ότι η στρατιωτική δικαιοσύνη έχει πλέον πάρει τη θέση που της αρμόζει μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των ποινικών δικαστηρίων της χώρας μας.

A. Η ικανότητα των ελληνικών στρατιωτικών δικαστηρίων για ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ειδικότερα η πλήρωση των προϋποθέσεων για μια δίκαιη δίκη.

Τα βασικά προβλήματα, τα οποία σχετίζονται σήμερα καίρια και με την ανάγκη ύπαρξης καθώς και την κοινωνική αποδοχή και επιδοκιμασία του θεσμού της στρατιωτικής δικαιοσύνης διεθνώς, είναι, αφενός, το κατά πόσον προσφέρει εγγυήσεις μιας «δίκαιης δίκης»[38] στους πολίτες –ένστολους εν προκειμένω– που προσάγονται ενώπιόν της και, αφετέρου, κατά πόσον συμπορεύεται ή όχι με την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικότερα. Ενόψει όλων αυτών που προαναφέραμε, αλλά και με δεδομένο ότι δεν υπάρχει πλέον καμία δικονομική φύσεως διαφοροποίηση μεταξύ της διαδικασίας στα στρατιωτικά από τα κοινά ποινικά δικαστήρια, αφού με ρητές διατάξεις του ο ΣΠΚ προβλέπει α) ότι οι Εισαγγελείς, Αντεισαγγελείς και Ανακριτές των στρατιωτικών δικαστηρίων εκτελούν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα αυτού και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρο 175 ΣΠΚ) β) ότι στο χώρο δικαιοδοσίας των στρατιωτικών ποινικών δικαστηρίων, ο Εισαγγελέας του στρατοδικείου έχει αρμοδιότητες αντίστοιχες με εκείνες του εισαγγελέα πλημμελειοδικών και του δημόσιου κατηγορού και ο Εισαγγελέας του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου, με εκείνες του Εισαγγελέα Εφετών ή του Αρείου Πάγου (άρθρο 200 παρ. 1 α' ΣΠΚ) και κυρίως γ) ότι οι διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και οι λοιπές διατάξεις που εφαρμόζονται στις διαδικασίες ενώπιον των κοινών ποινικών δικαστηρίων και αρχών, εφαρμόζονται και στις διαδικασίες ενώπιον των στρατιωτικών ποινικών δικαστηρίων και αρχών (άρθρο 213 ΣΠΚ), με δεδομένο λοιπόν ότι δεν υπάρχει στη χώρα μας καμία δικονομική διαφοροποίηση μεταξύ της διαδικασίας ενώπιον των στρατιωτικών ποινικών δικαστηρίων από αυτή των κοινών ποινικών δικαστηρίων, και με δεδομένο επίσης, ότι, όπως έχει παραπάνω αναφερθεί, οι δικαστικοί λειτουργοί της στρατιωτικής δικαιοσύνης απολαμβάνουν τις συνταγματικά προβλεπόμενες εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, βάσιμα θεωρώ ότι η στρατιωτική δικαιοσύνη, στη χώρα μας τουλάχιστον, εκπληρώνει όλα τα κριτήρια και προϋποθέσεις[39] για την παροχή μιας δίκαιης και σύμφωνης με την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου δίκης.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι, κατά καιρούς, έχει παρατηρηθεί διεθνώς μια τάση ενσωμάτωσης του αντικειμένου της στρατιωτικής ποινικής δικαιοσύνης στην κοινή ποινική δικαιοσύνη. Πέρα βέβαια από το γεγονός ότι από όλα τα διαθέσιμα πρόσφατα στοιχεία δεν μπορεί να γίνει λόγος για μια τέτοια γενικότερη τάση, η οποία θα προαπαιτούσε από έναν σημαντικό αριθμό κρατών να προβαίνει σε τέτοιες ενσωματώσεις, ενώ σε κάποιον μικρότερο αριθμό κρατών μόνο θα παρέμενε ακόμη κάποια ξεχωριστή μορφή συστήματος στρατιωτικής δικαιοσύνης, πράγμα το οποίο δε συμβαίνει παρά αντίστροφα[40], πέρα λοιπόν από την επισήμανση αυτή, θα πρέπει να γίνει έλεγχος των συστημάτων στρατιωτικής ποινικής δικαιοσύνης που έπαψαν να υφίστανται και το αντικείμενό τους «εκχωρήθηκε» στην κοινή ποινική

δικαιοσύνη, ώστε να διαπιστωθούν οι λόγοι που οδήγησαν σε ένα τέτοιο αποτέλεσμα. Και αυτό, γιατί μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό, σε σχέση με όσα παραπάνω αναφέρθηκαν περί των κριτηρίων της «δίκαιης δίκης», ότι σαφώς όπου μια υπάρχουσα κατάσταση στρατιωτικής δικαιοσύνης δεν εκπλήρωνε τα κριτήρια αυτά καθώς και την ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου –σε συνδυασμό βέβαια και με την γενικότερη κοινωνικοπολιτική κατάσταση και τις διάφορες επιμέρους συνθήκες της συγκεκριμένης χώρας (ύπαρξη ή όχι επαγγελματικού στρατού, αναλογία του αριθμού των στρατιωτικών σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, ύπαρξη ή όχι σοβαρών κινδύνων για την ασφάλειά της κ.λπ.)– τότε, αποτέλεσε επιλογή του νομοθέτη η κατάργηση, σε καιρό ειρήνης, του κλάδου μιας ξεχωριστής για τους στρατιωτικούς ποινικής δικαιοσύνης. Και βέβαια, υπάρχει η υποψία ότι ίσως στο μέλλον υπάρξουν περιπτώσεις και άλλων κρατών που θα οδηγηθούν στην εκ των πραγμάτων κατάργηση της στρατιωτικής τους δικαιοσύνης.

Και αυτή η υποψία γίνεται σοβαρότερη, αν αναφερθούμε σε κάποια από τα στοιχεία που προέκυψαν κατά τη διάρκεια των εργασιών του Διεθνούς Σεμιναρίου για τη Στρατιωτική Δικαιοδοσία (Military Jurisdiction Seminar- Rhodes, 10-14 October 2001) που διοργανώθηκε, υπό την αιγίδα του Ελληνικού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, από τη Διεθνή Ένωση Στρατιωτικού Δικαίου και Δικαίου του Πολέμου (International Society for Military Law and the Law of War). Από τις 38 χώρες που απάντησαν σε σχετικό ερωτηματολόγιο για την ύπαρξη ή όχι ενός συστήματος στρατιωτικής ποινικής δικαιοσύνης, η συντριπτική πλειοψηφία, 29 χώρες, διατηρεί στρατιωτικά δικαστήρια, ενώ μόνο σε 9 χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Δανία, Κουβέιτ, Ολλανδία, Ουγγαρία, Σουηδία, Τσεχία και Φινλανδία) δεν υφίσταται σε περίοδο ειρήνης ξεχωριστό σύστημα στρατιωτικής δικαιοσύνης. Όμως από κει και πέρα παρουσιάστηκαν τεράστιες διαφορές μεταξύ των διαφόρων συστημάτων στρατιωτικής δικαιοσύνης. Σε 12 από τις χώρες όπου υπάρχει στρατιωτική δικαιοσύνη και στρατιωτικά δικαστήρια (Αγγλία, Ελβετία, Ελλάδα, Ζιμπάμπουε, Η.Π.Α., Ινδία, Ιρλανδία, Ισραήλ, Ρουάντα, Ρουμανία, Σουδάν, Τουρκία) τα στρατιωτικά δικαστήρια έχουν αρμοδιότητα να δικάζουν τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και για στρατιωτικά εγκλήματα και για εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Αντίθετα, σε 6 χώρες (Αυστραλία, Ισπανία, Καναδάς, Λιβύη, Νορβηγία, Ουγκάντα) τα στρατιωτικά δικαστήρια έχουν αρμοδιότητα μόνο για τα στρατιωτικά εγκλήματα που τελούν οι στρατιωτικοί. Σε κάποιες από τις χώρες αυτές, υπάρχει διαφοροποίηση κατά τη διάρκεια πολεμικής περιόδου, οπότε τα στρατιωτικά δικαστήρια έχουν αρμοδιότητα και για τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου.

Οι διαφορές από χώρα σε χώρα μεγαλώνουν, καθώς περνάμε από την αρμοδιότητα των δικαστηρίων στην διαδικασία που αυτά ακολουθούν κατά την εκδίκαση των υποθέσεων που έρχονται ενώπιόν τους. Ο κατηγορούμενος σε όλες τις χώρες έχει το δικαίωμα υπεράσπισης με συνήγορο ακόμη και με διορισμό συνηγόρου από το δικαστήριο με δημόσια δαπάνη. Σε μερικές χώρες, το θύμα έχει το δικαίωμα να παρίσταται ως πολιτική αγωγή (Ελλάδα, Ισπανία, Λιβύη, Ρουάντα, Ρουμανία, Σουδάν, Τουρκία), ενώ σε άλλες αυτό απαγορεύεται (Αγγλία, Αυστραλία, Ινδία, Ιρλανδία, Καναδάς, Νορβηγία). Ο κατηγορούμενος μπορεί να δικαστεί ερήμην για εγκλήματα μικρότερης σπουδαιότητας (Ελλάδα, Ισραήλ, Λιβύη, Νορβηγία, Ρουάντα, Τουρκία), ενώ σε άλλα κράτη η δίκη ερήμην του κατηγορουμένου δεν επιτρέπεται (Αγγλία, Αυστραλία, Ινδία, Ιρλανδία, Ισπανία, Καναδάς). Οι αποφάσεις των στρατιωτικών δικαστηρίων δεν χρειάζεται να επιβεβαιώνονται από έναν ανώτατο αξιωματικό (Αγγλία, Ελλάδα, Ισπανία, Καναδάς, Νορβηγία,) ενώ σε άλλα κράτη μια τέτοια επιβεβαίωση είναι απαραίτητη (ΗΠΑ, Ινδία, Ιρλανδία, Ρουάντα, Σουδάν). Όλες οι χώρες απάντησαν ότι η έφεση επιτρέπεται. Στις αποφάσεις των στρατιωτικών δικαστηρίων επιτρέπεται η άσκηση εφέσεως είτε από τον κατηγορούμενο και τον εισαγγελέα (Ελλάδα, Ισραήλ, Νορβηγία, Ρουμανία) είτε μόνο από τον κατηγορούμενο

(Ιρλανδία), είτε από τον κατηγορούμενο, τον εισαγγελέα, το θύμα και τον ανώτατο στρατιωτικό διοικητή (Τουρκία), είτε από τον κατηγορούμενο και τον Υπουργό Άμυνας (στον Καναδά). Μια υπόθεση, για την οποία έχει εκδοθεί απόφαση στρατιωτικού δικαστηρίου, μπορεί να «ξανανοίξει» σε 7 χώρες (Αγγλία, Ισπανία, Ισραήλ, Νορβηγία, Ρουάντα, Ρουμανία, Σουδάν) σε κάθε μία για διαφορετικούς λόγους και με έναν διαφορετικό τρόπο, ενώ σε 3 χώρες (Ελλάδα, Καναδάς, Λιβύη) αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να συμβεί. Στο ερώτημα εάν υπάρχει οποιοδήποτε σύστημα «αυτόματης αναθεώρησης» των αποφάσεων των στρατιωτικών δικαστηρίων, 7 χώρες απάντησαν καταφατικά (Αγγλία, Αυστραλία, Ιρλανδία, Λιβύη, Ρουάντα, Ρουμανία, Σουδάν) ενώ 5 χώρες απάντησαν αρνητικά (Ελλάδα, Ινδία, Ισπανία, Ισραήλ, Καναδάς, Νορβηγία).

Και βέβαια πολλές ακόμη και σημαντικές διαφοροποιήσεις υπάρχουν σε σχέση με τα πρόσωπα που συγκροτούν τα στρατιωτικά δικαστήρια στις διάφορες χώρες που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο αυτό. Συνήθως τα στρατιωτικά δικαστήρια αποτελούνται από τρία ή πέντε μέλη. Τα μέλη αυτά είναι είτε αμιγώς αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων (Αυστραλία, Ελβετία, Ινδία, Ιρλανδία) είτε αμιγώς στρατιωτικοί δικαστές (Λιβύη, Ρουάντα, Ρουμανία) είτε είναι στρατιωτικοί δικαστές στην πλειοψηφία τους (Ελλάδα –στην οποία το δευτεροβάθμιο στρατιωτικό δικαστήριο αποτελείται μόνο από στρατιωτικούς δικαστές που ονομάζονται αναθεωρητές– Ισπανία, Τουρκία) είτε αξιωματικοί στην πλειοψηφία τους (ΗΠΑ, Ισραήλ, Καναδάς, Νορβηγία).

Τα παραπάνω στοιχεία αναφέρθηκαν για να καταδείξουμε το γεγονός ότι πραγματικά σε ορισμένα κράτη το σύστημα της στρατιωτικής δικαιοσύνης πάσχει και ότι είναι αναμενόμενο, εάν δεν αναθεωρηθούν κάποια από αυτά τα συστήματα, σύντομα να οδηγηθούν προς την κατάργηση[41]. Ευτυχώς αυτό δεν είναι κάτι που αφορά πλέον την ελληνική στρατιωτική δικαιοσύνη. Με όσα έχουν ήδη προαναφερθεί, νομίζω πως έχει καταστεί σαφές ότι καμία διαφοροποίηση, ειδικότερα μάλιστα ως προς τη δικονομική μεταχείριση των κατηγορουμένων στρατιωτικών δεν υπάρχει μεταξύ της διαδικασίας στα στρατιωτικά και στα κοινά ποινικά δικαστήρια και ακόμα ότι καμία διαφοροποίηση δεν υπάρχει πλέον στο θεσμικό πλαίσιο των δικαστικών λειτουργιών της στρατιωτικής δικαιοσύνης με αυτό των υπολοίπων δικαστικών λειτουργιών της χώρας[42]. Η ελληνική στρατιωτική δικαιοσύνη προβλέπεται συνταγματικά, αλλά και καλύπτεται θεσμικά από το σύνταγμα και τις προαναφερόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις (ΣΠΚ και ΚΔΣΕΔ) ώστε να μπορεί να επιτελεί με ορθότητα το έργο της, που δεν είναι άλλο από την ποινική δίωξη, εκδίκαση και γενικότερα ορθή απονομή της δικαιοσύνης, πάνω σε όλες τις αξιόποινες πράξεις των στρατιωτικών.

B. Η τυποποίηση των παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου εντός του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου και ειδικότερα εντός των διατάξεων του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα.

Η δυνατότητα επομένως τυποποίησης ως εγκλημάτων των παραβιάσεων του ΔΑΔ, μέσα στο πλαίσιο κανόνων του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, η ενσωμάτωσή τους δηλαδή εντός του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, διαγράφεται ως απόλυτα ευχερής και νομοθετικά ορθή επιλογή, όπως θα προκύψει και στη συνέχεια. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να θυμηθούμε ότι τα δύο βασικά ζητήματα σε μια τέτοια προσπάθεια είναι τα εξής: Το πρώτο αφορά στον καθορισμό και προσδιορισμό της εγκληματικής πράξης, δηλ. στη μέθοδο της ποινικοποίησης, και το δεύτερο σχετίζεται με τη μορφή και τη θέση που θα πρέπει να πάρει αυτή κατά την εισαγωγή της στο εθνικό ποινικό σύστημα των κρατών, αν δηλαδή θα πρέπει να εισαχθεί στο στρατιωτικό ή κοινό ποινικό κώδικα, ή σε κάποιον ειδικό ποινικό νόμο.

ι. Η θέση και η μορφή της ενσωμάτωσης. Καλύπτονται τα κριτήρια πάνω στα οποία θα πρέπει να βασιστεί η επιλογή της κατάλληλης θέσης ενσωμάτωσης των κανόνων του ΔΑΔ, με την εισαγωγή τους ως εγκλημάτων εντός του ΣΠΚ;

Εξετάζοντας αρχικά το τελευταίο από τα προαναφερόμενα ζητήματα, θα πρέπει να έχουμε ξεκαθαρίσει τους βασικούς σκοπούς μιας τέτοιας προσπάθειας, που είναι αφενός η ποινική καταστολή των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ σε περίπτωση διάπραξης σχετικών εγκλημάτων (κατά τη διάρκεια επομένως μιας ένοπλης σύγκρουσης είτε διεθνούς είτε μη διεθνούς χαρακτήρα) και, αφετέρου, η πλήρης και άνευ αμφιβολίας γνώση όλων (ήδη από τον καιρό ειρήνης) ότι οι συμπεριφορές αυτές, όπως ακριβώς τυποποιούνται στο νόμο, απαγορεύονται και τιμωρούνται από αυτόν.

α) Με δεδομένο ότι υποκείμενα των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ είναι κατά κύριο λόγο οι φέροντες τη στρατιωτική ιδιότητα (είτε ανώτεροι στρατιωτικοί διοικητές είτε απλοί στρατιώτες) –χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η διάπραξή τους από πολίτες (ασχέτως αν έχουν επίσημη κρατική ιδιότητα ή όχι)– πιστεύω ότι η φυσική θέση της ζητούμενης τυποποίησης βρίσκεται εντός του ΣΠΚ, όπως ακριβώς φυσικός δικαστής για τους στρατιωτικούς είναι ο στρατιωτικός δικαστής, εφόσον καλύπτεται άλλωστε με τον τρόπο αυτό και το πρώτο από τα προαναφερόμενα (II, 2, Bii) κριτήρια που απαιτούνται για την επιλογή της κατάλληλης θέσης εισαγωγής εντός του εθνικού ποινικού συστήματος, δηλαδή η εξασφάλιση ότι η επιλογή που υιοθετείται δεν αποκλείει την ατομική ποινική ευθύνη του δράστη, όποια και αν είναι η ιδιότητά του. Πρέπει εδώ να τονιστεί ότι δεν δημιουργεί πρόβλημα η ενδεχόμενη διάπραξη των εγκλημάτων αυτών μετά την εισαγωγή τους στο ΣΠΚ από ιδιώτες, καθώς στην περίπτωση αυτή οι ιδιώτες θα δικαστούν βέβαια από τα κοινά ποινικά δικαστήρια, σύμφωνα όμως με τις σχετικές διατάξεις του ΣΠΚ[43].

β) Με δεδομένο εξάλλου ότι σχετικά με την έκταση εφαρμογής του ΣΠΚ, η διάταξη του άρθρου 2 ΣΠΚ ήδη ορίζει πως οι διατάξεις του κώδικα εφαρμόζονται και για πράξεις που τελέστηκαν εκτός των ορίων της επικράτειας. Η διάταξη δηλαδή αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως μια ειδική έκφραση της «αρχής του παγκόσμιου ενδιαφέροντος» και σε πρακτικό επίπεδο σημαίνει ότι για πράξη που τυποποιείται ως έγκλημα εντός του ΣΠΚ και τελείται στο εξωτερικό, ισχύουν όλες οι διατάξεις του ουσιαστικού και δικονομικού μέρους του ΣΠΚ. Επομένως, δεν απαιτείται η εξέταση εν προκειμένω, της συνδρομής ή όχι των διατάξεων των άρθρων 6, 7 και 8 του Ποινικού Κώδικα σχετικά με τα τοπικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων[44]. Επομένως η ενσωμάτωση των παραβιάσεων του ΔΑΔ εντός του ΣΠΚ (με την απαιτούμενη βελτίωση του άρθρου 2 ΣΠΚ), καλύπτει και το δεύτερο κριτήριο που έχει προαναφερθεί, την εφαρμογή δηλαδή της αρχής της παγκόσμιας δικαιοδοσίας (universal jurisdiction), προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα από τα εθνικά δικαστήρια ποινικής καταστολής των παραβιάσεων του ΔΑΔ, που θα έχουν τυποποιηθεί σε εγκλήματα του ΣΠΚ, οπουδήποτε και αν αυτά διαπραχθούν.

γ) Με δεδομένο τέλος ότι η τυποποίηση ως εγκλημάτων των σχετικών παραβιάσεων του ΔΑΔ, εντός του ΣΠΚ θα δώσει μια τεράστια ώθηση στη διάδοση της γνώσης των ανθρωπιστικών αυτών κανόνων, μπορεί να γίνει αποδεκτό ότι μια τέτοια θέση ενσωμάτωσης είναι η ορθότερη επιλογή ώστε να εξυπηρετηθούν οι σκοποί του όλου εγχειρήματος και να καλυφθεί έτσι και το τρίτο κριτήριο για την καταλληλότερη θέση εισαγωγής, η ευρύτερη δηλ. δυνατή διάδοση της γνώσης των κανόνων του ΔΑΔ.

Υποστηρίχθηκε παραπάνω ότι οι ποινικές κυρώσεις σε σχέση με τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, θεωρούνται ανεπαρκείς από μόνες τους να βάλουν ένα τέλος σε πράξεις αντίθετες με αυτό. Οι κανόνες του λοιπόν πρέπει να τοποθετηθούν μέσα σε ένα τέτοιο νομοτεχνικό-ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο αφού καθορίσει και προσδιορίσει επακριβώς και με σαφήνεια τις συμπεριφορές εκείνες που απαγορεύονται από το ΔΑΔ, να διευκολύνει την ευρύτερη διάδοση της γνώσης των κανόνων του από τον πληθυσμό της χώρας γενικότερα, η οποία γνώση θεωρείται ότι θα επιφέρει συνακόλουθα –έστω μακροπρόθεσμα– τη διαμόρφωση μιας κοινής ανθρωπιστικής κουλτούρας προς αποφυγήν τέλεσης πράξεων που αντιβαίνουν στο δίκαιο αυτό. Τα θετικότερα αποτελέσματα προς αυτήν την κατεύθυνση νομίζουμε ότι μπορεί να επιτύχει μόνο η εισαγωγή των κανόνων του ΔΑΔ στο πλαίσιο των διατάξεων του ΣΠΚ. Δύο επιχειρήματα συνηγορούν βασικά στην άποψη αυτή:

Πρώτον, όλοι οι έλληνες πολίτες οφείλουν να εκπληρώνουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις με την σημερινή υποχρεωτικότητα της στρατιωτικής θητείας. Επομένως, με την παρουσίασή τους αργά ή γρήγορα στις τάξεις του στρατεύματος, γίνονται κοινωνοί των διατάξεων του ΣΠΚ, λαμβάνοντας γνώση των πράξεων που δεν θα πρέπει να τελέσουν –αφού αποτελούν εγκλήματα– κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Όπως, δηλαδή, σήμερα γνωρίζουν ότι η απομάκρυνσή τους άνευ αδείας από τη μονάδα στην οποία ανήκουν, συνιστά, με την πάροδο της τασσόμενης από τις διατάξεις του ΣΠΚ προθεσμίας, το έγκλημα της λιποταξίας[45], έτσι θα γνωρίζουν, με την υλοποίηση της ζητούμενης τυποποίησης εντός του Κώδικα αυτού των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ, ότι συνιστούν –για παράδειγμα– εγκλήματα τιμωρούμενα από το ΣΠΚ: τα βασανιστήρια και γενικότερα η απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων και των βιολογικών πειραμάτων, ο εξαναγκασμός αιχμαλώτων πολέμου ή άλλων προστατευόμενων προσώπων να υπηρετήσουν στα στρατεύματα της εχθρικής δύναμης, η παράνομη απέλαση, μεταφορά ή περιορισμός προσώπων, η λήψη ομήρων, η επίθεση εναντίον αστικού πληθυσμού ή πολιτών που δεν λαμβάνουν ευθέως μέρος στις εχθροπραξίες, η επίθεση εναντίον αστικών αντικειμένων, που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους, ή οι επιθέσεις που μπορούν να προκαλέσουν απώλεια ζωής και ζημιές σε αστικά αντικείμενα ή σοβαρή βλάβη στο φυσικό περιβάλλον, ακόμη και αν όλες οι παραπάνω πράξεις τελεστούν μετά από διαταγή ανωτέρου. Λαμβάνοντας λοιπόν γνώση, κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής τους υποχρέωσης, της πρόβλεψης και της τιμώρησης των πράξεων αυτών ως εγκλημάτων, θεωρώ πολύ πιθανό ότι –τουλάχιστον στην πλειοψηφία τους– θα αποφεύγουν και στο μέλλον, αν συντρέξουν συνθήκες που να επιτρέπουν την τέλεσή τους, την διάπραξη αυτών, ασχέτως της ιδιότητας που τότε θα έχουν.

Δεύτερον και εξίσου –εάν όχι περισσότερο– σημαντικό, είναι το γεγονός ότι η τυποποίηση ως εγκλημάτων των σχετικών παραβιάσεων του ΔΑΔ, εντός του ΣΠΚ, θα διευκολύνει την εκπαίδευση και τη γνώση των εγκλημάτων αυτών από τους μελλοντικούς αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων της χώρας. Για να εξηγηθώ: Στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε), από την οποία κάθε χρόνο αποφοιτούν περίπου 350 νέοι Ανθυπολοχαγοί του Στρατού Ξηράς, διδάσκεται το μάθημα του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου στο πρώτο (ουσιαστικές διατάξεις) καθώς και στο τέταρτο έτος (δικονομικές διατάξεις)[46]. Στους τεταρτοετείς διδάσκεται επίσης το μάθημα του Διεθνούς Δικαίου, στο πλαίσιο του οποίου διδάσκονται και τα σχετικά με το «Δίκαιο του Πολέμου». Εδώ πρέπει να παρατηρηθεί ότι από τις 311 συνολικά σελίδες του σχετικού βοηθήματος, μόνο οι 24 αναφέρονται στο αντικείμενο αυτό[47], στις οποίες επιγραμματικά, όπως είναι φυσικό, αναφέρονται τα σχετικά με τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τίποτε άλλο σχετικά με τα πρόσθετα σε αυτές πρωτόκολλα του 1977 ή τα διεθνή συμβατικά κείμενα που ακολούθησαν στη συνέχεια. Και βέβαια αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό, όταν σε ένα μάθημα

περιλαμβάνεται όλη η ύλη του Διεθνούς Δικαίου γενικά. Η διδασκαλία επομένως των κανόνων του ΔΑΔ, στα πλαίσια του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, όπου είναι κι η φυσική τους θέση, θεωρώ ότι θα έχει να προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα και στην επιμόρφωση των νέων στελεχών των ενόπλων δυνάμεων[48]. Όπως ακριβώς σήμερα οι μελλοντικοί αξιωματικοί του ελληνικού στρατού μαθαίνουν ότι απαγορεύεται και τιμωρείται από το ΣΠΚ το έγκλημα των αθέμιτων διαταγών[49], έτσι θα μαθαίνουν στο μέλλον, ποιες είναι και πώς τιμωρούνται οι παραβιάσεις του ΔΑΔ, μετά δηλαδή από την κατάλληλη τυποποίησή τους εντός του ΣΠΚ. Με τη διδασκαλία επομένως του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου (στο οποίο θα περιλαμβάνονται και τα σχετικά εγκλήματα που τυποποιούν τις παραβιάσεις του ΔΑΔ), κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στις παραγωγικές σχολές των ενόπλων δυνάμεων, θεωρώ πολύ πιθανό ότι και οι αξιωματικοί της χώρας μας –τουλάχιστον στην πλειοψηφία τους– θα αποφύγουν μελλοντικά, αν συντρέξουν συνθήκες που να επιτρέπουν την τέλεσή τους, τη διάπραξη των πράξεων αυτών.

Η μορφή της ενσωμάτωσης, τέλος, δεν φαίνεται να δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα, καθόσον ήδη στο Πρώτο Βιβλίο (Ουσιαστικές διατάξεις) του ΣΠΚ, και συγκεκριμένα στο Ειδικό Μέρος αυτού, περιέχεται όγδοο κεφάλαιο που τιτλοφορείται «Αιχμάλωτοι-Άμαχοι»[50], το οποίο κατά τη νομοθετική επεξεργασία εισαγωγής των παραβιάσεων του ΔΑΔ εντός του κειμένου του ΣΠΚ, θα μπορούσε να αντικατασταθεί με ένα νέο κεφάλαιο στο οποίο, αφού δοθεί ο κατάλληλος τίτλος[51], μπορούν να συμπεριληφθούν τα εγκλήματα τα οποία θα αποφασιστεί ότι είναι απαραίτητο να τυποποιηθούν εντός του ΣΠΚ, σε ένα τέτοιο εγχείρημα «ποινικοποιήσεως».

ii. Ο καθορισμός της μεθόδου ποινικοποίησης και ο προσδιορισμός της εγκληματικής πράξης

Το τελευταίο ζήτημα το οποίο θα εξεταστεί στα πλαίσια της μελέτης αυτής, είναι ο προσδιορισμός και εξειδίκευση των συμπεριφορών που θα πρέπει να τυποποιηθούν ως εγκλήματα εντός του ΣΠΚ και ο καθορισμός της μεθόδου ποινικοποίησης, αν δηλαδή θα προτιμηθεί η μέθοδος της γενικής ή της ειδικής ποινικοποίησης. Αυτό είναι και το ζήτημα που απαιτεί την μεγαλύτερη μελέτη, προσχεδιασμό και προσπάθεια και δεν μπορεί να αναλυθεί βέβαια πλήρως στις γραμμές που ακολουθούν. Για να διευκολυνθεί πάντως ένας τέτοιος προβληματισμός και να υπάρχει τουλάχιστον μια αρχική προσέγγιση του ζητήματος, η θέση που διατυπώνουμε εξ αρχής είναι ξεκάθαρη: Να ακολουθηθεί, με τις αναγκαίες βελτιώσεις, ο προσδιορισμός των σχετικών εγκλημάτων κατά τον τρόπο που έγινε αυτό στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ)[52], με την μέθοδο της ειδικής ποινικοποίησης.

Δεν θα ασχοληθούμε εδώ με την ιστορική πορεία της ιδέας ίδρυσης ενός μονίμου Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ή με μία αναλυτική παρουσίαση των προβλέψεων του καταστατικού του ΔΠΔ, ούτε ακόμη, με τα προβλήματα που παρουσιάζουν οι επιμέρους αντικειμενικές υποστάσεις των εγκλημάτων που προβλέπονται σε αυτό[53]. Μπορεί βέβαια να σημειωθεί ότι τα ζητήματα που προκάλεσαν τις εντονότερες διενέξεις στη Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών της Ρώμης του 1998 που συγκλήθηκε με σκοπό την υιοθέτηση του καταστατικού του δικαστηρίου, ήταν κυρίως αυτά που σχετίζονταν με τη δικαιοδοσία *ratione materiae* του ΔΠΔ (ποια εγκλήματα θα πρέπει να δίδονται και να τιμωρούνται και ποιο το ειδικότερο περιεχόμενό τους), με το θέμα της ενεργοποίησης της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ (ποιος θα ήταν ο ρόλος του Εισαγγελέα, των Κρατών και του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε όσον αφορά τη θέση σε λειτουργία του δικαιοδοτικού μηχανισμού του ΔΠΔ –trigger mechanism–, καθώς και τα ζητήματα του παραδεκτού της δίωξης –admissibility–), όπως και διάφορα άλλα

επιμέρους θέματα, μεταξύ των οποίων, η σχέση του ΔΠΔ με τα εθνικά δικαστήρια[54], ο ρόλος γενικά του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε και η χρηματοδότηση του ΔΠΔ. Τελικά το κείμενο του καταστατικού του ΔΠΔ (στο εξής ΚατΔΠΔ), το οποίο αποτελεί και τη Σύμβαση ίδρυσης του Δικαστηρίου, υιοθετήθηκε στις 17 Ιουλίου 1998 με 120 ψήφους υπέρ, 7 κατά και 21 αποχές (κυρίως από τα αραβικά κράτη) και κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν. 3003/02 (ΦΕΚ Α' 75, 8-4-2002).

Η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 του ΚατΔΠΔ αποφασίστηκε να είναι περιορισμένη, αφού στη δικαιοδοσία του υπάγονται μόνο: α) το έγκλημα της γενοκτονίας, β) τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, γ) τα εγκλήματα πολέμου και δ) το έγκλημα της επίθεσης[55]. Αυτά λοιπόν τα εγκλήματα θα πρέπει –με τις κατάλληλες βελτιώσεις– να εισαχθούν εντός του κειμένου του ΣΠΚ.

α) Το έγκλημα της Γενοκτονίας. Ως γενοκτονία ορίζεται οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις όταν διαπράττεται με πρόθεση την ολική ή μερική καταστροφή μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας ως τέτοιας και συγκεκριμένα: i) Ανθρωποκτονία μελών της ομάδας ii) Πρόκληση σοβαρής βλάβης της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδας iii) Εκ προθέσεως υποβολή των μελών της ομάδας σε συνθήκες διαβίωσης, οι οποίες δύνανται να επιφέρουν την ολική ή μερική φυσική εξόντωση της ομάδας iv) Επιβολή μέτρων για την παρεμπόδιση των γεννήσεων στο πλαίσιο της ομάδας v) Αναγκαστική μεταφορά παιδιών από τη μία σε άλλη ομάδα.

β) Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Οι επιμέρους πράξεις[56] που συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι οι εξής: i) Ανθρωποκτονία από πρόθεση ii) Εξόντωση iii) Υποδούλωση iv) Εκτόπιση ή βίαιη μεταφορά πληθυσμού v) Φυλάκιση ή άλλη σοβαρή αποστέρηση της σωματικής ελευθερίας κατά παράβαση θεμελιωδών κανόνων του διεθνούς δικαίου vi) Βασανιστήρια vii) Βιασμός, σεξουαλική δουλεία, εξαναγκασμός σε πορνεία, αναγκαστική εγκυμοσύνη, αναγκαστική στέρωση ή οποιαδήποτε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας παρόμοιας βαρύτητας viii) Διωγμοί εναντίον οποιασδήποτε αναγνωρίσιμης ομάδας ή συλλογικής οντότητας για πολιτικούς, φυλετικούς, εθνικούς, εθνοτικούς, πολιτιστικούς, θρησκευτικούς λόγους ή λόγω φύλου, ή για οποιουδήποτε άλλους λόγους που αναγνωρίζονται ως απαράδεκτοι σε οικουμενικό επίπεδο στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου ix) Βίαιη εξαφάνιση προσώπων x) Το έγκλημα του φυλετικού διαχωρισμού (apartheid) xi) Άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα που προκαλούν εσκεμμένα μεγάλο πόνο ή σοβαρή βλάβη της σωματικής ή πνευματικής ακεραιότητας του ατόμου.

γ) Τα εγκλήματα πολέμου. Το άρθρο 8 ΚατΔΠΔ, περιλαμβάνει τέσσερις κατηγορίες εγκλημάτων πολέμου και ειδικότερα i) τις σοβαρές παραβιάσεις (grave breaches) των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949[57] ii) άλλες σημαντικές παραβιάσεις (serious violations) των κανόνων και των εθίμων πολέμου που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια διεθνών ένοπλων συγκρούσεων[58] iii) τις παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 (violations of common article 3) των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 που εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια μη διεθνών ένοπλων συγκρούσεων[59] και iv) άλλες σημαντικές παραβιάσεις (other serious violations) των κανόνων και των εθίμων του πολέμου που εφαρμόζονται στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις[60].

δ) Το έγκλημα της επίθεσης. Μέχρι σήμερα δεν έχει υιοθετηθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του εγκλήματος της επίθεσης, και αυτό βέβαια για λόγους που έχουν να κάνουν κυρίως με τις σχετικές εξουσίες του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας σύμφωνα με το κεφάλαιο VII του Χάρτη.[61] Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 5 του ΚατΔΠΔ, το ΔΠΔ «θα έχει» δικαιοδοσία σε σχέση με το έγκλημα της επίθεσης, εφόσον υιοθετηθεί σχετική πρόβλεψη κατά τα άρθρα 121

και 123 του καταστατικού του, η οποία να καθορίζει τα στοιχεία του εγκλήματος και να θέτει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το ΔΠΔ θα ασκεί τη δικαιοδοσία αυτή.

Πάντως, για το ζήτημα του προσδιορισμού της έννοιας του εγκλήματος της επίθεσης κατά την ενσωμάτωση των σχετικών εγκλημάτων εντός του ΣΠΚ, θα μπορούσε –ενδεχομένως– να ακολουθηθεί από τον έλληνα νομοθέτη, με τις βελτιώσεις που θα κριθούν κατάλληλες, ο ορισμός που διατυπώθηκε το 1974 σε Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε: «Επίθεση θεωρείται η χρήση ένοπλης βίας από ένα κράτος εναντίον της κυριαρχίας, εδαφικής ακεραιότητας ή πολιτικής ανεξαρτησίας ενός άλλου κράτους, ή άλλος τρόπος μη συνεπής με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών...»[62] Και βέβαια ως υποκείμενα του εγκλήματος θα πρέπει να προσδιορίζονται σε μια τέτοια περίπτωση, αφού μιλάμε πάντοτε για έγερση ατομικής διεθνούς ποινικής ευθύνης, τα φυσικά εκείνα πρόσωπα, είτε από την πολιτική είτε από τη στρατιωτική ηγεσία, που συμμετείχαν στη λήψη απόφασης για την εκδήλωση ενός παράνομου επιθετικού πολέμου.

IV. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Σε κάθε περίπτωση, επίπονη θα είναι η προσπάθεια ενσωμάτωσης όλων των παραπάνω εγκλημάτων εντός του πλαισίου του ΣΠΚ, αφού αποτελεί πρόκληση για τον έλληνα νομοθέτη η συμπόρευση μιας τέτοιας διεργασίας ποινικοποίησης των σχετικών παραβιάσεων του ΔΑΔ, με το σεβασμό στις βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου, οι οποίες πολύ συχνά μοιάζουν ανίσχυρες κάτω από την ασφυκτική πίεση των διεθνών εξελίξεων των τελευταίων ετών, στο πλαίσιο μιας διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής και μιας τάσης διεθνοποίησης των ποινικών κανόνων[63]. Υπάρχουν όμως στη χώρα μας ικανοί νομικοί να αναλάβουν και να φέρουν σε πέρας με επιτυχία ένα τέτοιο έργο, το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει και έργο-οδηγό για παρόμοιες επεξεργασίες και ενσωματώσεις των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου διεθνώς. Άλλωστε, είναι ήδη με σαφήνεια διατυπωμένες οι θέσεις σε σχέση με τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν από τις προβλέψεις του ΚατΔΠΔ σε αρκετές περιπτώσεις, ιδίως αναφορικά με τις επιμέρους αντικειμενικές υποστάσεις των εγκλημάτων που προβλέπονται σε αυτό[64], επομένως σε μία προσπάθεια του έλληνα νομοθέτη προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης των σχετικών εγκλημάτων εντός του εθνικού ποινικού συστήματος, δεν απομένει παρά να ξεπεραστούν τα όποια προβλήματα με ορθοκρίσια και θάρρος.

Η παρούσα μελέτη υπενθυμίζει πρωταρχικά ότι έχει έρθει ώρα για δράση προς την κατεύθυνση αυτή. Σκοπός της ήταν να εξεταστεί η συγκεκριμένη δυνατότητα διάδοσης και εφαρμογής των κανόνων του ΔΑΔ, μέσω της τυποποίησής τους ως εγκλημάτων στο εθνικό ποινικό σύστημα, ειδικότερα δε εντός του πλαισίου του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, που κρίνεται ως η φυσική τους θέση, καθώς και η διαδικασία εύρεσης της ενδεδειγμένης μεθόδου ποινικοποίησης αυτών ενόψει και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαδικασιών ενώπιον των στρατιωτικών και των κοινών ποινικών δικαστηρίων. Αν πέτυχε το σκοπό της είναι κάτι που θα φανεί στο άμεσο μέλλον.

Σημειώσεις

[1] «Τα υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σεβασθούν και να καταστήσουν σεβαστήν την παρούσαν Σύμβαση εις πάσαν περίστασιν», κοινό άρθρο 1 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, Ν. 3481/56 (ΦΕΚ Α' 3 /5-1-1956).

[2] Η ποινική καταστολή των παραβιάσεων του ΔΑΔ αποτελεί έναν από τους μηχανισμούς που διασφαλίζουν τη συμμόρφωση των ατόμων με τις επιταγές του. Άλλοι μηχανισμοί είναι, σε καιρό ειρήνης η διάδοση των κανόνων του, ενώ σε περίοδο ένοπλης σύρραξης, τα κοινά συμφέροντα των εμπόλεμων, η ανάγκη πειθαρχίας των ένοπλων δυνάμεων ή η δράση των προστάτιδων δυνάμεων και των διεθνών οργανώσεων, όπως η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού. Βλ. σχετ. *M.Nt. Μαρούδα*, Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, Αθήνα 2001, σελ. 33 επ.

[3] Βλ. σχετικά *Isabelle Daoust*, Reports and documents – Enforcement of international humanitarian law through national criminal legislation, στο "International Review of the Red Cross", no 833, σελ. 166-168.

[4] Ένας τέτοιος προβληματισμός σε σχέση με την έμφυτη αγαθότητα του ανθρώπου οδήγησε στην αποδοχή και υιοθέτηση του «τεκμηρίου αθωότητας», σε μία πρώιμη και ατελή έστω μορφή του, από τον *S. Pufendorf* (1632-1694). Το 1672 στο έργο του «Περί φυσικού και διεθνούς δικαίου» (*De jure naturae et gentium*, Βιβλίο Όγδοο, Κεφάλαιο IV παρ. 3) ο *Pufendorf* υποστήριξε ότι ο άνθρωπος τεκμαίρεται αγαθός (*vir bonus*) λόγω της αξίας που έχει ως «πρόσωπο», αξία που διαθέτουν από τη Φύση και ισότιμα όλοι οι άνθρωποι. Την αντίληψη αυτή αξιοποίησε ο *Thomasius* (1655-1728), δίνοντάς της συγκεκριμένο περιεχόμενο και θεωρώντας ότι ο άνθρωπος δεν απαιτείται να τεκμαίρεται αγαθός, αρκεί να τεκμαίρεται ότι δεν είναι κακός (*vir non malus*) και αργότερα ο *Kant* (1724-1804), ο οποίος περιόρισε ακόμη περισσότερο το περιεχόμενό της, εστιάζοντάς την όχι στον εσωτερικό κόσμο του δράστη, αλλά στην εξωτερική του συμμόρφωση προς το νόμο (*vir justus*). Βλ. σχετικά *Δ. Κιούπη*, Η επίδραση του διαφωτισμού στο Ποινικό Δίκαιο, Ποινικά Χρονικά ΝΑ', σελ. 577 επ.

[5] Βλ. σχετικά, *Δ. Γάγγα*, Η διαχρονική αντιμετώπιση των εγκλημάτων πολέμου, Διδακτορική Διατριβή - Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1998.

[6] Η έννοια του πολέμου μπορεί να οριοθετηθεί με βάση τα εξής χαρακτηριστικά: α) πρόκειται για συλλογική δράση που εκτελείται από πολιτικά κυρίαρχη ομάδα ανθρώπων (κράτος) β) προϋποθέτει μεθοδική και οργανωμένη χρήση όπλων γ) δεν είναι τυχαίο γεγονός, αλλά πηγάζει από ανθρώπινη βούληση, ως πράξη άσκησης βίας δ) είναι νομοθετικά κωδικοποιημένη πράξη και ε) έχει σταθερή δημογραφική συνέπεια, δηλαδή ταχεία και βίαιη καταστροφή μέρους του πληθυσμού των εμπλεκομένων. Οι πόλεμοι κατά βάση διακρίνονται σε εθνικούς, εμφύλιους ή απελευθερωτικούς. Ο σκοπός που συνήθως επιδιώκεται είναι η, μέσω άσκησης ένοπλης βίας, πίεση στη βούληση άλλης ομάδας ανθρώπων ώστε να επιτευχθεί η επιβολή (κυριαρχία). Αντίθετα η Ειρήνη, ορίζεται με βάση δημογραφικά και στατιστικά στοιχεία, αποτελεί δηλαδή κατάσταση κυριαρχικής ομάδας ανθρώπων, της οποίας η θνησιμότητα δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο σε οργανωμένες και κατευθυνόμενες συλλογικές ανθρωποκτονίες, η οποία βασίζεται στο αίτημα του ατόμου για ασφάλεια. (βλ. σχετ. *Β. Πανάγου/Κ. Τσουντα*, Διακρατική και Υπερεθνική Συνεργασία, Το οικουμενικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο, Αθήνα 2002, σελ. 480 επ.).

[7] Ο Ελβετός ανθρωπιστής Ερρίκος Ντυνάν (*Jean-Henri Dunant* 1828-1910) ήταν ο πρώτος που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1901, μαζί με το Γάλλο οικονομολόγο και νομικό Φρειδερίκο Πασσύ (*Frederic Passy* 1822-1912), ο οποίος είχε συγγράψει πλήθος έργων, μεταξύ των οποίων τα περίφημα «Το πρόβλημα της Ειρήνης» (*La question de la paix*, 1891) και «Τα οικονομικά αίτια των πολέμων» (*Les causes économiques des guerres*, 1905).

[8] Η μάχη του Σολφερίνο, έλαβε χώρα στις 24-6-1859 κοντά στη μικρή πόλη Καστιλιόνε, μεταξύ Αυστριακών και Γαλλοϊταλικών στρατευμάτων. Θεωρείται ως μία από τις πιο

αιματηρές που γνώρισε η Ευρώπη μετά τη μάχη του Βατερλώ, αφού μέσα σε 15 ώρες πέθαναν 40.000 περίπου μαχητές, πολλοί από τους οποίους ένεκα των τραυμάτων τους (σε ποσοστό 60% των τραυματισθέντων), αφού δεν τους παρασχέθηκε η δέουσα ιατρική φροντίδα. Βλ. *Κ. Γώγου/Δ. Ζαφειρόπουλου/Α. Ντινόπουλου*, Εγχειρίδιο Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, ΥΠΕΘΑ/Δ/νση Στρ. Δικαιοσύνης, 1996 και *Δ. Γάγγα*, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων, Αθήνα, 2000, σελ. 48-49.

[9] *H. Dunant*, «A memory for Solferino», I.C.R.C., Geneva, 1986.

[10] Η Σύμβαση αυτή, υπογράφηκε από τα συμβαλλόμενα μέρη στις 22 Αυγούστου 1864 και είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι τον επόμενο χρόνο και συγκεκριμένα στις 17/1/1865, κυρώθηκε με νόμο από το ελληνικό κράτος.

[11] Είχαν βέβαια προηγηθεί η «Διακήρυξη των Παρισίων περί σεβασμού του Ναυτικού Δικαίου» –Paris Declaration Respecting Maritime Law– το 1856, η οποία ήταν μεν πολυμερής σύμβαση περιελάμβανε όμως κανόνες που αφορούσαν αποκλειστικά τις ναυτικές επιχειρήσεις –πάταξη πειρατείας, προστασία της ιδιωτικής περιουσίας του εχθρού που μεταφερόταν από ουδέτερο πλοίο κ.λπ.–, καθώς και ο Κώδικας Lieber που είχε τεθεί σε εφαρμογή στις Η.Π.Α από τον Απρίλιο 1863, ο οποίος όμως δεν έλαβε το κύρος μιας διεθνούς συνθήκης αφού προοριζόταν αποκλειστικά για τους στρατιώτες της Ένωσης που έλαβαν μέρος στον Αμερικάνικο Εμφύλιο Πόλεμο.

[12] Για τη διεθνή αυτή δικαιοπαραγωγική διαδικασία, η οποία υπήρξε συνεχής –ασχέτως των ουσιαστικών αποτελεσμάτων της– βλ. *Κ. Χατζηκωνσταντίνου*, Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Αθήνα 1999.

[13] Οι τρεις Διακηρύξεις που υπογράφηκαν στη Διάσκεψη του 1899, αφορούσαν η πρώτη κανόνες σχετικούς με τις αερομαχίες, η δεύτερη κανόνες σχετικούς με την απαγόρευση χρήσης δηλητηρίων ή άλλων παρεμφερών μεθόδων που προκαλούν περιττό και άσκοπο πόνο και η τρίτη κανόνες απαγορευτικούς της χρήσης εκρηκτικών βλημάτων που είχαν την ιδιότητα να εκρήγνυνται σε μικρά κομμάτια μέσα στο σώμα, προκαλώντας διαμελισμό των εσωτερικών οργάνων. Από τις τρεις Συμβάσεις που υιοθετήθηκαν, η Σύμβαση II, γνωστή ως «Κανονισμοί της Χάγης», αποτύπωσε με τον καλύτερο τρόπο το μέχρι τότε εθιμικό Δίκαιο των χερσαίων Ενόπλων Συγκρούσεων και παρά τις έκτοτε τροποποιήσεις και συμπληρώσεις της, η σύμβαση αυτή αποτελεί μέχρι σήμερα το κύριο σώμα των ρυθμίσεων του Δικαίου των Ενόπλων Συγκρούσεων. Αποτέλεσμα της δεύτερης Διάσκεψης του 1907, ήταν η υπογραφή μίας Διακηρύξεως –που αφορούσε την αρχή της «υποχρέωσης διαιτησίας»– και δεκατριών Συμβάσεων. Από τις συμβάσεις αυτές η Σύμβαση IV, που συνοδεύτηκε από τους «Κανονισμούς και τα έθιμα του πολέμου στη ξηρά» –“Laws and Customs of War on Land”– υπήρξε η σημαντικότερη και επαναλάμβανε ουσιαστικά την ανάλογη Σύμβαση II της Χάγης του 1899.

[14] Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, κυρώθηκαν από την Ελλάδα με το Νόμο υπ’ αριθμ. 3481 «Περί κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949», στις 30 Δεκεμβρίου 1955/5 Ιανουαρίου 1956, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α’ 3 1956. Βλ. *Μ. Μαρούδα*, Μέτρα Εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα, Αθήνα 2000, σελ. 37.

[15] Βλ. *Δ. Γάγγα*, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων, Αθήνα, 2000, σελ. 49-72 και για το πλήρες κείμενο των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης βλ. *Σ. Περράκη/Μ.Ντ. Μαρούδα*, Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Αθήνα, 2001, σελ. 31 επ.

[16] Για τους λόγους που επέβαλαν την αναβάθμιση και συμπλήρωση των κανόνων που περιλαμβάνονταν στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, σχετικά με την προστασία των θυμάτων μιας ένοπλης σύρραξης και εκείνων που προσφέρουν συνδρομή σ’ αυτά, αλλά

και την ανανέωση των κανόνων που περιέχονταν στις Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και 1907, σχετικά με τα μέσα διεξαγωγής της μάχης, βλ. *Κ.Π. Οικονομίδη*, Θέματα Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 326 επ.

[17] Με την υιοθέτηση των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων το 1977, αμβλύνηκε και ουσιαστικά αναφέρεται μόνο για ιστορικούς λόγους, έχοντας απλώς διδακτική αξία, η διάκριση μεταξύ «Δικαίου της Χάγης» –Hague Law– και «Δικαίου της Γενεύης» – Geneva Law. Σήμερα, γίνεται πλέον από τη θεωρία λόγος για «μεικτό δίκαιο» –mixed law–, καθόσον στο κείμενο των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977 απουσιάζουν τα στεγανά μεταξύ ρυθμίσεων που αφορούν στον τρόπο και τα μέσα διεξαγωγής μιας ένοπλης σύρραξης από τη μία, και στην προστασία των θυμάτων της σύρραξης, καθώς και των προσώπων που προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια σε αυτά, από την άλλη. Βλ. σχετικά αντί άλλων και ενημερωτική έκδοση της I.C.R.C, Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο – Απαντήσεις στις ερωτήσεις σας, σε μετάφραση Δ/σης Διεθνών Σχέσεων Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Φεβρουάριος 2000.

[18] Για το πλήρες περιεχόμενο των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977, βλ. Σ. *Περράκη/Μ.Ντ. Μαρούδα*, Ένοπλες Συρράξεις και Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Αθήνα, 2001, σελ. 213 επ.

[19] Για τους σχετικούς ορισμούς και το εννοιολογικό τους περιεχόμενο βλ. *P. Verri*, Dictionary of the International Law of Armed Conflict, ICRC, Geneva, 1992.

[20] Όπως, ενδεικτικά, η Σύμβαση της Γενεύης του 1980 για την απαγόρευση ή περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων, που μπορούν να θεωρηθούν ως εξαιρετικώς επιβλαβή ή ως προκαλούντα αποτελέσματα αδιακρίτως, η Σύμβαση του Παρισιού του 1993 για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής, αποθήκευσης και χρήσης χημικών όπλων και για την καταστροφή αυτών, η Συνθήκη της Νέας Υόρκης του 1996 για την πλήρη απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών, ή η Σύμβαση της Οπτάβας του 1997 για την απαγόρευση χρήσης, αποθήκευσης και μεταφοράς ναρκών κατά προσωπικού και της καταστροφής αυτών.

[21] Όπως, ενδεικτικά, η Σύμβαση της Γενεύης του 1977 για την απαγόρευση της στρατιωτικής ή οποιασδήποτε άλλης εχθρικής χρήσης των τεχνικών μεθόδων μεταβολής του περιβάλλοντος, ή το Δεύτερο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που υπογράφηκε στη Χάγη το 1999.

[22] Βλ. *F. Kalshoven*, State responsibility for warlike acts of the armed forces, International and Comparative Law Quarterly 40, 1991, σελ. 827-858.

[23] Καθώς και τη σύσταση του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε (Special Court for Sierra Leone) –που αποτελεί βέβαια ένα sui generis όργανο, όπως εύστοχα αποτυπώθηκε στην Έκθεση του Γ.Γ. των Η.Ε για την ίδρυσή του, UN. Doc. S/2000/915, 4.10.00– το καταστατικό του οποίου εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών στις 24/7/01.

[24] «Τα υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σεβασθούν και να καταστήσουν σεβαστήν την παρούσαν Σύμβαση εις πάσαν περίστασιν», κοινό άρθρο 1 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, Ν. 3481/1956, ΦΕΚ Α' 3.

[25] Βλ. σχετ. την Έκθεση της 26^{ης} Διεθνούς Διασκέψεως του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου, "Report on the follow-up to the International Conference for the Protection of War Victims", Γενεύη, 3-7 Δεκεμβρίου 1995, στο "International Review of the Red Cross", no 311, σελ. 194-222.

[26] Βλ. σχετικά *B. Πανάγου/Κ. Τσουντα*, Διακρατική και υπερεθνική συνεργασία – Το οικουμενικό και το ευρωπαϊκό πλαίσιο, Αθήνα 2002, σελ. 512 επ., αλλά και στη μελέτη του *Umesh Palwankar*, Measures available to States for fulfilling their obligation to ensure respect for International Humanitarian Law, στο "International Review of the Red Cross" no 298, σελ. 9-25, υποσημείωση 5.

[27] Η νομική αυτή υποχρέωση των κρατών, προβλέπεται στο άρθρο 82 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι του 1977, το οποίο η Ελλάδα κύρωσε, με αρκετά χρόνια καθυστέρηση, στις 8-6-1988 με το Ν 1786/88 (ΦΕΚ Α' 125/ 8-6-1988).

[28] Άλλωστε, εκτός από τα κατάλληλα προληπτικά μέτρα που προαναφέρονται, πολλά ακόμη είναι τα μέτρα που οφείλει (έχοντας συμβατική υποχρέωση) να λάβει σε καιρό ειρήνης ένα συμβαλλόμενο στις Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρόσθετα σε αυτές Πρωτόκολλα κράτος, όπως ενδεικτικά, μέτρα Πολιτικής Άμυνας (στη χώρα μας με το Ν.Δ. 17/1974, Περί Πολιτικής Σχεδιάσεως Εκτάκτου Ανάγκης και το Ν. 2641/1998, Παλλαϊκή Άμυνα και άλλες διατάξεις έχει καλυφθεί –τουλάχιστον τυπικά– η υποχρέωση αυτή), μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και των τόπων λατρείας (σχετικά με την προστασία των οποίων θα πρέπει αφού ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα να συνταχθεί σχετική έκθεση προς την ΟΥΝΕΣΚΟ από τα αρμόδια υπουργεία – στη χώρα μας από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων), μέτρα για την προστασία των παιδιών, των σχολείων, των θρησκευτικών λειτουργιών, του εμβλήματος του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου (αλλά και άλλων σημάτων, όπως της πολιτικής άμυνας και της πολιτιστικής κληρονομιάς), των υγειονομικών μονάδων και εγκαταστάσεων κ.ο.κ.

[29] Η εφαρμογή κάποιας από τις παραπάνω επιλογές στην προσπάθεια τυποποίησης ως εγκλημάτων στο εθνικό ποινικό σύστημα των κρατών των παραβιάσεων των κανόνων του ΔΑΔ, είναι ανεξάρτητη μιας ενδεχόμενης συνταγματικά κατοχυρωμένης δεσμευτικότητας των κανόνων αυτών –όπως συμβαίνει για παράδειγμα στην ελληνική έννομη τάξη όπου βάσει του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος της Ελλάδας του 1975/86/01, οι Συμβάσεις που κωδικοποιούν τους κανόνες του ΔΑΔ αποτελούν, μετά την επικύρωσή τους με νόμο, όπως όλοι άλλωστε οι γενικώς παραδεδεγμένοι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, εσωτερικό δικαίο αυξημένης μάλιστα τυπικής ισχύος–, αφού το ζητούμενο εδώ είναι η, με την κατάλληλη ενσωμάτωση των κανόνων του ΔΑΔ στο εσωτερικό δικαίο των κρατών (και όχι απλά με την τυπική ισχύ τους), κατά το δυνατόν ευρύτερη διάδοση –και κατά συνέπεια αποτελεσματικότερη εφαρμογή τους–, η οποία αποτελεί και νομική υποχρέωση των κρατών που έχουν επικυρώσει τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα Πρόσθετα σε αυτές Πρωτόκολλα του 1977. Βλ. σχετικά τα άρθρα 49, 50, 129 και 146 της πρώτης, δεύτερης, τρίτης και τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης του 1949 αντίστοιχα: «Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να λάβουν άπαντα τα αναγκαία νομοθετικά μέτρα διά τον καθορισμόν των κυρώσεων των επιβλητέων εις τα πρόσωπα, άτινα προέβησαν ή έδωσαν εις άλλους διαταγήν να προβούν εις οιαδήποτε σοβαράν παραβίασιν της παρούσης Συμβάσεως, ως αι παραβάσεις αύται καθορίζονται εις το επόμενον άρθρον», καθώς και τα άρθρα 85 και 86 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1977, στα οποία επεκτείνεται η υποχρέωση αυτή των κρατών εκτός από τις σοβαρές και σε όλες τις άλλες παραβιάσεις των Συμβάσεων και του Πρωτοκόλλου αυτού.

[30] Βλ. σχετικά με τις εγκληματικές αυτές συμπεριφορές που συνιστούν παραβιάσεις του ΔΑΔ και καλύπτονται –μερικώς– από υπάρχουσες διατάξεις του στρατιωτικού ή του κοινού ποινικού κώδικα, *Μ. Μαρούδα*, Μέτρα Εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα, Αθήνα 2000, σελ. 87 επ. και ειδικότερα για τις υπάρχουσες σχετικές διατάξεις του ΣΠΚ, *Π. Κρεμμυδιώτη*, Η συμφωνία των διατάξεων του ΣΠΚ που αφορούν τους αιχμαλώτους πολέμου και τους αμάχους με τις σχετικές προβλέψεις των διεθνών συνθηκών που δεσμεύουν την Ελλάδα, Υπεράσπιση 2000, σελ. 727 επ.

[31] Σύμφωνα με τις μορφές αυτές έχουν εισαχθεί οι παραβιάσεις του ΔΑΔ στην εθνική ποινική νομοθεσία αρκετών Ευρωπαϊκών χωρών, όπως για παράδειγμα, στο Βέλγιο, όπου έχει ψηφιστεί σχετικά ένας Ειδικός Ποινικός Νόμος, στην Ελβετία, όπου οι σχετικές διατάξεις έχουν εισαχθεί εντός του Ελβετικού ΣΠΚ και στην Ισπανία, όπου έγινε εισαγωγή αυτών με τη δημιουργία σχετικού κεφαλαίου στον Ισπανικό Ποινικό Κώδικα. Βλ. σχετ. *Μ. Μαρούδα*, Μέτρα Εφαρμογής του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Ελλάδα, Αθήνα 2000, σελ. 121 επ.

[32] Βλ. σχετ. Έκθεση της 26ης Διεθνούς Διασκέψεως του Ερυθρού Σταυρού και της Ερυθράς Ημισελήνου, "Report on the follow-up to the International Conference for the Protection of War Victims", Γενεύη, 3-7 Δεκεμβρίου 1995, στο "International Review of the Red Cross", no 311, σελ. 194-222.

[33] «Ειδικοί νόμοι ορίζουν: α) Τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δεν μπορεί να υπαχθούν ιδιώτες. β) Τα σχετικά με το δικαστήριο λειών» (άρθρο 96 παρ. 4 Σ). «Τα δικαστήρια του στοιχείου α' της προηγούμενης παραγράφου συγκροτούνται κατά πλειοψηφία από μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, που περιβάλλονται με τις εγγυήσεις λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας του άρθρου 87 παρ. 1 του Συντάγματος. Για τις συνεδριάσεις και αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 4 του άρθρου 93. Τα σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων της παραγράφου αυτής, καθώς και ο χρόνος που θα αρχίσει η ισχύς τους, ορίζονται με νόμο» (άρθρο 96 παρ. 5 Σ).

[34] Το Αναθεωρητικό Δικαστήριο, δικάζει σε δεύτερο βαθμό ως δικαστήριο ουσίας, τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των πρωτοβάθμιων στρατιωτικών δικαστηρίων, αλλά και ως ακυρωτικό δικαστήριο, όταν δικάζει το ένδικο μέσο της αναθεωρήσεως. Λειτουργεί κατά κανόνα στην Αθήνα, μπορεί όμως να χωριστεί σε τμήματα, με απόφαση του αρμόδιου υπουργού Εθνικής Άμυνας. Βλ. σχετικά *Ε. Γαρένη*, Σημειώσεις Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, Αθήνα 2002, σελ. 161 επ.

[35] Στην εισηγητική και αιτιολογική έκθεση του οποίου αναφέρεται ότι οι διατάξεις του: «Έχουν ως βασική κατεύθυνση την εξύψωση της θέσεως και κυρίως την καθιέρωση των εγγυήσεων της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών του σώματος, η παντελής έλλειψη των οποίων δημιούργησε στο παρελθόν σοβαρές δυσχέρειες, τόσο στην απονομή της δικαιοσύνης, όσο και κυρίως στην προσωπική κατάσταση των δικαστικών λειτουργών του Σώματος. Ο σκοπός δε αυτός επιτυγχάνεται με την αποδέσμευση του δικαστικού σώματος από το νομικό καθεστώς που διέπει τους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων, όπου κυριαρχεί η ιεραρχική υποταγή και με τη λειτουργία ανωτάτου δικαστικού συμβουλίου, ιδίων πειθαρχικών συμβουλίων και θεσμού επιθεώρησης από μέλη του Σώματος και του Αρείου Πάγου». Βλ. σχετ. Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κώδικας Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων» που κυρώθηκε με το Ν. 2304/95.

[36] Οι δικαστικοί λειτουργοί της στρατιωτικής δικαιοσύνης εξομοιώνονται βαθμολογικά με τους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς ως εξής: Ο Πρόεδρος του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου με τον Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου, οι Αναθεωρητές με τους Αρεοπαγίτες, ενώ οι Στρατιωτικοί Δικαστές Α', Β', Γ', Δ' και οι Πάρεδροι του Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων με τους Προέδρους Εφετών, Εφέτες, Προέδρους Πρωτοδικών, Πρωτοδικες και Παρέδρους των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων αντίστοιχα (άρθρο 52 παρ. 1 ΚΔΣΕΔ)

[37] Και αυτό, ανεξάρτητα από ενδεχόμενες ελλείψεις, ασάφειες ή και «αστοχήματα βολής» σε μερικές περιπτώσεις, των βασικών νομοθετημάτων που αφορούν στη στρατιωτική δικαιοσύνη και στο νομικό status των λειτουργών της, όπως για παράδειγμα, στο ζήτημα της πλήρους και ευκρινούς νομοθετικής απόδοσης αποκλειστικά δικαστικής

ιδιότητας στα μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων. Πρβλ. άρθρο 10 ΚΔΣΕΔ σχετικά με την αποδοχή διορισμού του επιτυχόντα παρέδρου: «1. Η δημόσια υπηρεσιακή σχέση του δικαστικού λειτουργού δημιουργείται με το διορισμό και την αποδοχή του. 2. Η αποδοχή δηλώνεται με την ορκωμοσία. Πριν από την ορκωμοσία δεν επιτρέπεται ανάληψη υπηρεσίας. 3. Ο αποδεχόμενος το διορισμό δίνει τον όρκο του στρατιωτικού (!) και τον όρκο του επόμενου άρθρου. Ο τελευταίος δίνεται ενώπιον στρατιωτικού δικαστηρίου σε δημόσια συνεδρίασή του. 4. Για την ορκωμοσία συντάσσεται πρακτικό» και άρθρο 71 ΚΔΣΕΔ σχετικά με την έννοια του πειθαρχικού παραπτώματος: «1. Πειθαρχικό παράπτωμα συνιστά κάθε υπαίτια και καταλογιστή πράξη ή συμπεριφορά εν γένει του δικαστικού λειτουργού εντός ή εκτός υπηρεσίας, εφόσον αντίκειται προς τις υποχρεώσεις του από το Σύνταγμα και τις κείμενες διατάξεις ή είναι ασυμβίβαστη προς το αξίωμά του ως δικαστικού λειτουργού ή ως αξιωματικού (!) και θίγει το κύρος της δικαιοσύνης ή του ιδίου». Τα θαυμαστικά δικά μου... Ειδικότερα για τη δικαιοπολιτική διάσταση της στρατιωτικής δικαιοσύνης σήμερα και τους προβληματισμούς που εγείρουν οι παραπάνω ρυθμίσεις βλ. *Α. Παπαδαμάκη*, Στρατιωτικό Ποινικό Δίκαιο, Β' έκδοση, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 26 επ.

[38] Κατά την έννοια που έχει ο όρος στο άρθρο 6 της ΕυρΣΔΑ: «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που λειτουργεί νομίμως, το οποίο θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί της βασιμότητας κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως...».

[39] Οι προϋποθέσεις αυτές διακρίνονται σε «εξωτερικές»: η αρχή της δημοσιότητας, η ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου, η νόμιμη λειτουργία του δικαστηρίου, η αρχή της εύλογης προθεσμίας, και «εσωτερικές»: το τεκμήριο αθωότητας, η αρχή της δικαστικής ακροάσεως (με τις επιμέρους εκφάνσεις της, δηλ. το δικαίωμα πληροφόρησης, προετοιμασίας, υπεράσπισης, εξέτασης μαρτύρων, διερμηνείας), η αρχή της ισότητας των όπλων, το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παρουσίας του κατηγορουμένου, οι αποδεικτικές απαγορεύσεις, η αιτιολόγηση της απόφασης. Βλ., σχετικά, *Ι. Ανδρουλάκη*, Κριτήρια της δίκαιης ποινικής δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Αθήνα 2000 και για τις σχετικές νομολογιακές τάσεις, *Ι. Μυλωνά*, Η σημασία για την ελληνική ποινική δικονομία της νομολογίας σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Ποινικά Χρονικά ΜΘ' (1999), σελ. 789 επ.

[40] Όπως προκύπτει από την Έκθεση που παρουσιάστηκε με εισηγητές τους *Αθανάσιο Κοσσιώρη* (Ελλάδα) και *Arne Willy Dahl* (Νορβηγία) στο Διεθνές Σεμινάριο Στρατιωτικής Δικαιοσύνης που διοργάνωσε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας η Διεθνής Ένωση Στρατιωτικού Δικαίου και Δικαίου του Πολέμου (International Society for Military Law and the Law of War), στη Ρόδο από 10 έως 14 Οκτωβρίου 2001. Από τις 38 χώρες που απάντησαν σε σχετικό ερωτηματολόγιο για την ύπαρξη ή όχι ενός συστήματος στρατιωτικής ποινικής δικαιοσύνης, η συντριπτική πλειοψηφία, 29 χώρες, διατηρεί στρατιωτικά δικαστήρια, ενώ μόνο σε 9 χώρες (Αυστρία, Γερμανία, Δανία, Κουβέιτ, Ολλανδία, Ουγγαρία, Σουηδία, Τσεχία και Φινλανδία) δεν υφίσταται σε περίοδο ειρήνης ξεχωριστό σύστημα στρατιωτικής δικαιοσύνης.

[41] Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση της κατάστασης της στρατιωτικής δικαιοσύνης διεθνώς βλ. *Π. Κρεμμυδιώτη*, Η τάση ενσωμάτωσης του αντικειμένου της στρατιωτικής δικαιοσύνης στην κοινή δικαιοσύνη, Ποινικά Χρονικά ΜΘ/1999, σελ. 888 επ.

[42] Επομένως και οι απόψεις για την αναγκαιότητα μεταρρύθμισης της, πριν από το 1995, καταστάσεως της ελληνικής στρατιωτικής δικαιοσύνης, που είχαν κατά το παρελθόν ορθά υποστηριχθεί και διατυπωθεί με πλήθος σχετικών μελετών, έχουν πλέον θεσμικά – τουλάχιστον – καλυφθεί. Βλ. ειδικότερα για τις σχετικές απόψεις: *Γ. Βουλγαράκη*, Ατέλεια του στρατιωτικού ποινικού κώδικος, Ποινικά Χρονικά 1977, σελ. 709, *Ι. Μανωλεδάκη*, Χρειάζεται μεταρρύθμιση η στρατιωτική ποινική νομοθεσία; Μελέτες, 1990, σελ. 330, *Ν.*

Κουράκη, Δικαιώματα του κατηγορουμένου και στρατιωτική δικαιοσύνη, Νομικό Βήμα 38 (1990), σελ. 402, *Α. Παπαδαμάκη*, Οι προσανατολισμοί του στρατιωτικού ποινικού δικαίου κατά την ιστορική του διαδρομή και η ανάγκη μεταρρυθμίσεώς του, Υπεράσπιση, 1992, σελ. 709, *του ιδίου*, Προβλήματα της Στρατιωτικής Δικαιοσύνης και προοπτικές θεσμικής διεύρυνσής της, Αρμενόπουλος 1992, σελ. 1087, *Γ. Παπαδημητρίου*, Στρατιωτική δικαιοσύνη και Σύνταγμα. Η αρχή του κράτους δικαίου σε «σωτήρια» δοκιμασία; Υπεράσπιση 1993, σελ. 17.

[43] Η περίπτωση τέλεσης εγκλημάτων –που τυποποιούνται εντός του ΣΠΚ– από πρόσωπα που δεν έχουν τη στρατιωτική ιδιότητα, δεν είναι άγνωστη στο πλαίσιο των διατάξεων του κώδικα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στα εγκλήματα της βλάβης ηλεκτρονικών και άλλων μέσων πληροφοριών (άρθρο 20 ΣΠΚ), της υπόθαλψης (άρθρο 41 ΣΠΚ), των παραβάσεων ως προς τα φώτα (άρθρο 83 ΣΠΚ), της απόκρυψης αιχμαλώτου (άρθρο 93 ΣΠΚ), της πρόκλησης πανικού ή αταξίας (άρθρο 95 ΣΠΚ), της εγκατάλειψης πλοίου ή τόπου ναυαγίου χωρίς διαταγή (άρθρο 98 ΣΠΚ), των πράξεων της εγκατάλειψης ή παραπλάνησης πλοίου από πλοηγό και της πλοηγίας σε εχθρικό πλοίο (άρθρα 107, 108 και 109 ΣΠΚ), της απώλειας πλοίου νηοπομπής (άρθρο 110 ΣΠΚ), του αποχωρισμού από συνοδεία (άρθρο 111 ΣΠΚ), της ανυπακοής πλοιάρχου ή κυβερνήτη (άρθρο 113 ΣΠΚ) και πολλών ακόμη εγκλημάτων, υποκείμενο των οποίων μπορεί να είναι και πρόσωπο που δεν φέρει τη στρατιωτική ιδιότητα.

[44] Παγκοσμίως γίνεται αποδεκτό ότι ένα κράτος μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία μέσα στο έδαφος της επικράτειάς του. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η δύναμη να ψηφίζει νόμους (νομοθετική αρμοδιότητα -legislative jurisdiction), η δύναμη να ερμηνεύει ή να εφαρμόζει τους νόμους (κατακυρωτική αρμοδιότητα – adjudicative jurisdiction) και η δύναμη να λαμβάνει μέτρα ώστε να επιβάλλεται ο νόμος (αρμοδιότητα επιβολής – enforcement jurisdiction). Εντούτοις, το Διεθνές Δίκαιο αναγνωρίζει ότι σε ορισμένες περιστάσεις ένα κράτος μπορεί να νομοθετήσει σχετικά ή να δικάσει επάνω σε γεγονότα που τελούνται έξω από το έδαφός του («εκτός συνόρων» αρμοδιότητα – extraterritorial jurisdiction). Σε σχέση με το ποινικό δίκαιο, έχει γίνει επίκληση διαφόρων αρχών ως βάση για μια τέτοια αρμοδιότητα. Αυτές περιλαμβάνουν την αρμοδιότητα πάνω σε πράξεις α. που διαπράττονται από πρόσωπα που έχουν την υπηκοότητα του κράτους (αρχή της υπηκοότητας ή αρχή της ενεργούς προσωπικότητας – nationality or active personality principle), β. που τελούνται ενάντια στους υπηκόους του κράτους (αρχή της παθητικής προσωπικότητας – passive personality principle) και γ. που έχουν επιπτώσεις πάνω στην ασφάλεια του κράτους (προστατευτική αρχή – protective principle). Το ποινικό ενδιαφέρον του ελληνικού κράτους, εξάλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ελληνικού ΠΚ, εστιάζεται πρωταρχικά στις πράξεις εκείνες που προσβάλλουν ή θέτουν σε κίνδυνο έννομα αγαθά μέσα στα όρια της επικράτειάς του, όπως αυτά διαγράφονται από τα αναγνωρισμένα διεθνώς σύνορα της Ελλάδας. Αυτό συνάγεται από τη διάταξη του άρθρου 5 του ΠΚ, σύμφωνα με την οποία οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις που τελέστηκαν στο έδαφος της Ελληνικής Επικράτειας, ακόμα και από αλλοδαπούς (αρχή της εδαφικότητας). Παράλληλα, όμως, συναντάμε διεύρυνση του ενδιαφέροντος αυτού, στη διάταξη του άρθρου 6 ΠΚ, σύμφωνα με την οποία οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή από ημεδαπό, αν η πράξη αυτή είναι αξιόποινη και κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκε (αρχή του υποκειμενικού ενδιαφέροντος). Αλλά αυτή τη διεύρυνση τη συναντάμε και στη διάταξη του άρθρου 7 ΠΚ, σύμφωνα με την οποία οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι εφαρμόζονται και κατά αλλοδαπού για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή, αν η πράξη αυτή στρέφεται εναντίον Έλληνα πολίτη, και εφόσον είναι αξιόποινη και κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέστηκε (αρχή του αντικειμενικού ενδιαφέροντος). Τέλος, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 8 ΠΚ, το ποινικό ενδιαφέρον του ελληνικού κράτους, επεκτείνεται χωρίς προϋποθέσεις και σε ορισμένες πράξεις που, είτε ανάγονται ευσθέως στην αυτοπροστασία του, είτε στην προστασία σημαντικών γι' αυτό έννομων αγαθών, όπως για παράδειγμα, προδοσία της χώρας, πράξη εναντίον Έλληνα υπαλλήλου κατά την

άσκηση της υπηρεσίας του, πειρατεία, εγκλήματα σχετικά με το νόμισμα κ.ά (αρχή του παγκόσμιου ενδιαφέροντος).

[45] «Λιποτάκτης στο εσωτερικό είναι ο στρατιωτικός που: α) απουσιάζει χωρίς άδεια από το σώμα στο οποίο ανήκει ή τη φυλακή όπου κρατείται ή το νοσοκομείο όπου νοσηλεύεται, μετά παρέλευση έξι ημερών από τη βεβαιωμένη απουσία του και αν δεν έχει συμπληρώσει υπηρεσία τριών μηνών, μετά παρέλευση δεκαπέντε ημερών», άρθρο 33 παρ. 1 α' ΣΠΚ.

[46] Βλ. τα σχετικά βοηθήματα για τους πρωτοετείς, *Ε. Γαρένη*, Παραδόσεις Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου Ι, έκδοση Σ.Σ.Ε 2000 και για τους τελειόφοιτους, *Δ. Δελή*, Παραδόσεις Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου ΙΙ, έκδοση Σ.Σ.Ε 1996.

[47] Βλ. *Σ. Γεωργούλη*, Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου, έκδοση Σ.Σ.Ε., 1998, σελ. 253-276.

[48] Και βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί ότι το μάθημα του Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, διδάσκεται και στις Αστυνομικές Σχολές καθώς και στις σχολές αξιωματικών και υπαξιωματικών του Λιμενικού Σώματος, οπότε η διάδοση των σχετικών κανόνων θα αφορά σε ένα ακόμη περισσότερο διευρυμένο πεδίο του ελληνικού πληθυσμού.

[49] «Στρατιωτικός που με κατάχρηση της υπηρεσιακής του εξουσίας, απευθύνει σε υφιστάμενό του διαταγές ή διατυπώνει αξιώσεις άσχετες προς την υπηρεσία, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών». Βλ. άρθρο 72 ΣΠΚ και ειδικότερα για τα στοιχεία της πράξης, *Ε. Γαρένη*, Σημειώσεις Στρατιωτικού Ποινικού Δικαίου, Αθήνα 2002, σελ. 128 επ.

[50] Το Ειδικό Μέρος του ΣΠΚ περιέχει οκτώ κεφάλαια Το κεφάλαιο σχετικά με τους αιχμαλώτους και τους αμάχους αποτελεί το όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο των ουσιαστικών διατάξεων του ΣΠΚ και περιλαμβάνει έντεκα μόλις άρθρα, τυποποιώντας σε στρατιωτικά εγκλήματα: την εξύβριση, απειλή ή βιαιοπραγία κατά αιχμαλώτου, τις ωμότητες εναντίον αιχμαλώτου, την προσβολή της θρησκείας αιχμαλώτου, τον εξαναγκασμό αιχμαλώτου σε παροχή πληροφοριών, την κλοπή σε βάρος αιχμαλώτου, τη βιαιοπραγία εναντίον αμάχων, την εξύβριση, απειλή ή βιαιοπραγία από αιχμάλωτο, την ανυπακοή αιχμαλώτου, τη στάση αιχμαλώτων, την ομαδική απείθεια αιχμαλώτων και την παράβαση διαταγών αρχηγού (άρθρα 156 έως 166 ΣΠΚ).

[51] Ίσως, «Γενοκτονία, επίθεση, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου» (;) σύμφωνα και με τον προσδιορισμό των σχετικών εγκλημάτων, όπως περιοριστικά αυτά προβλέπονται στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ν. 3003/02 (ΦΕΚ Α' 75).

[52] Το καταστατικό του ΔΠΔ υιοθετήθηκε στις 17 Ιουλίου 1998, ύστερα από εντατικές διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν περίπου πέντε εβδομάδες από τη Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών της Ρώμης του 1998 (15 Ιουνίου-18 Ιουλίου 1998). Η υιοθέτησή του αποτελεί γεγονός ιστορικής σημασίας, καθώς μέχρι την υιοθέτησή του δεν υφίστατο μόνιμη διεθνής ποινική δικαιοδοσία ενώπιον της οποίας να λογοδοτούν τα άτομα που ευθύνονται για τις παραβιάσεις του ΔΑΔ, αλλά μόνο περιστασιακές εκδηλώσεις της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης. Τελικά, με την επικύρωση του καταστατικού του από 60 χώρες, το ΔΠΔ άρχισε να λειτουργεί από 1-7-2002. Η ωρίμανση των συνθηκών για την ίδρυση του ΔΠΔ, θεωρείται ότι επήλθε με την αποφασιστική συμβολή δύο παραγόντων: Πρώτον, το τέλος της περιόδου του «ψυχρού πολέμου» και, δεύτερον, την εντυπωσιακή πρόοδο στον τομέα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου με κορύφωση την σύσταση των δύο ad hoc Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. (βλ. σχ. *Ελένης Μιχαλοπούλου*, Ηνωμένα Έθνη-Ίδρυση Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου-Διάσκεψη Ρώμης, Υπεράσπιση, 1998, σελ. 1337 επ.). Η ιδέα βέβαια για την ίδρυση ενός μόνιμου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου δεν είναι καινούργια. Έχει μάλιστα βάσιμα υποστηριχθεί ότι ο θεσμός των Αμφικτυονιών, που πρωτοεμφανίζεται στην Αρχαϊκή

Ελλάδα, αφενός αποτελούσε μία πρόδρομη μορφή διεθνούς οργανώσεως και αφετέρου, ότι το κεντρικό όργανο του θεσμού, το Αμφικτυονικό Συμβούλιο λειτουργούσε, μέσα στο πλαίσιο του πρωταρχικού σκοπού της Αμφικτυονίας (την προστασία και τη διοίκηση συγκεκριμένων ιερών), και ως Διεθνές Δικαστήριο. Σε περιπτώσεις καταδικαστικής αποφάσεως, εξασφαλιζόνταν οι προϋποθέσεις λήψεως μέτρων εξαναγκασμού ή ακόμη και επιβολή κυρώσεων σε βάρος τόσο μεμονωμένων ατόμων ή πόλεων. Προβλεπόταν μάλιστα ακόμη και η διάθεση στρατιωτικών αγημάτων από τα κράτη-μέλη της Αμφικτυονίας (βλ. σχετικά *Κ. Σβολόπουλου*, Η οργάνωση της Διεθνούς Κοινωνίας – Ιστορική Επισκόπηση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1996).

[53] Βλ. σχετικά με τα προβλήματα που δημιουργούν οι ρυθμίσεις του καταστατικού του ΔΠΔ, *Δ. Κιούπη*, Η διεθνής ποινική έννομη τάξη στο προσκήνιο (Με αφορμή τη σύμβαση για την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου), Ποινικά Χρονικά Ν' (2000), σελ. 870 επ. και, κυρίως, *Μ. Καϊάφα-Γκμάντι*, Οι Γενικές Αρχές του Ποινικού δικαίου στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου – Προς ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο των εθνών; Ποινική Δικαιοσύνη 2002, σελ. 1066 επ.

[54] Για το ζήτημα αυτό βλ. σχετική εισήγηση, στο Ειδικό Σεμινάριο της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Λουβαίν με αφορμή την έναρξη λειτουργίας του ΔΠΔ, του *Ι. Φαρσεδάκη*, Η σχέση του ΔΠΔ με τα εθνικά δικαστήρια, Ποινική Δικαιοσύνη 2002, σελ. 777 επ.

[55] Τα εγκλήματα αυτά αποτελούν, όπως συνήθως λέγεται, τον σκληρό πυρήνα των διεθνών εγκλημάτων (core crimes) και η περιληψή τους στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ ήταν σε κάθε περίπτωση επιβεβλημένη, ανεξάρτητα από το ειδικότερο περιεχόμενο το οποίο τελικά προσέλαβαν κατά τις εργασίες της Διπλωματικής Διάσκεψης. Ωστόσο, είχε προταθεί η περιληψη και άλλων εγκλημάτων, σχετικά με τη διεθνή διακίνηση ναρκωτικών, τα πυρηνικά όπλα, την τρομοκρατία ή άλλα εγκλήματα που καθορίζονται σε διεθνείς συμβάσεις (τα λεγόμενα treaty crimes), τα οποία τελικά δεν κατέστη δυνατόν να ενσωματωθούν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, ενόψει και των σοβαρών διαφωνιών που παρουσιάστηκαν κατά τις διαπραγματεύσεις.

[56] Για τη σαφή έννοια των οποίων βλ. *Κ. Χορτάτου*, Τα Ηνωμένα Έθνη και η ίδρυση Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου - Διεθνής δικαιοδοσία και το πρόβλημα της ατομικής ποινικής ευθύνης, Αθήνα - Κομοτηνή 1999, σελ. 48 επ.

[57] Συγκεκριμένα περιλαμβάνονται οι ακόλουθες πράξεις: (i) αφαίρεση ζωής (ii) βασανιστήρια και απάνθρωπη μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένων και των βιολογικών πειραμάτων (iii) εκ προθέσεως πρόκληση μεγάλου πόνου ή σοβαρής σωματικής βλάβης και βλάβης της υγείας (iv) εκτεταμένη καταστροφή ή ιδιοποίηση της περιουσίας, που δε δικαιολογείται από στρατιωτική αναγκαιότητα και γίνεται παράνομα και καταχρηστικά (v) εξαναγκασμός αιχμαλώτων πολέμου ή άλλων προστατευόμενων προσώπων να υπηρετήσουν στα στρατεύματα της εχθρικής δύναμης (vi) εκ προθέσεως αποστέρηση ενός αιχμαλώτου πολέμου ή άλλου προστατευόμενου προσώπου από τα δικαιώματα μιας δίκαιης και κανονικής δίκης (vii) παράνομη απέλαση, μεταφορά ή περιορισμός προσώπων (viii) λήψη ομήρων.

[58] Συγκεκριμένα περιλαμβάνονται οι ακόλουθες πράξεις: (i) επίθεση εναντίον αστικού πληθυσμού ή πολιτών που δεν λαμβάνουν ευθέως μέρος στις εχθροπραξίες (ii) επίθεση εναντίον αστικών αντικειμένων, που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους (iii) επιθέσεις εναντίον προσωπικού ή εγκαταστάσεων των Ηνωμένων Εθνών που βρίσκονται σε ειρηνευτική αποστολή (iv) επιθέσεις που μπορούν να προκαλέσουν απώλεια ζωής, ζημία στα αστικά αντικείμενα ή σοβαρή βλάβη στο φυσικό περιβάλλον, φανερά υπερβολική σε σχέση με το συγκεκριμένο και άμεσο στρατιωτικό πλεονέκτημα που επιδιώκουν (v) επίθεση ή βομβαρδισμός, με οποιαδήποτε μέσα, εναντίον πόλεων, χωριών και άλλων ανυπεράσπιστων χώρων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους (vi) αφαίρεση ζωής ή

ο τραυματισμός στρατιώτη που έχει παραδοθεί (vii) αντικανονική χρήση της σημαίας ανακωχής, της σημαίας που φέρει τα χαρακτηριστικά της εχθρικής δύναμης ή των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και της σημαίας με τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης που καταλήγει σε θάνατο ή σοβαρό τραυματισμό προσώπων (viii) μεταφορά ή απέλαση πληθυσμού (ix) επίθεση εναντίον κτιρίων που είναι αφιερωμένα στη θρησκεία, την εκπαίδευση, την τέχνη, την επιστήμη ή σε φιλανθρωπικούς σκοπούς, ιστορικών μνημείων, υπό τον όρο ότι δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους (x) υποβολή ατόμων που ανήκουν στην αντίπαλη δύναμη σε ακρωτηριασμό ή σε ιατρικά ή επιστημονικά πειράματα που δε γίνονται προς όφελός τους (xi) «με δόλιο τρόπο» αφαίρεση της ζωής ή ο τραυματισμός ατόμων που ανήκουν στο εχθρικό έθνος ή στρατό (xii) διακήρυξη ότι δεν θα υπάρξει κανένα έλεος για τους ηττημένους (xiii) καταστροφή ή κατάσχεση της περιουσίας του εχθρού, εκτός αν αποτελεί επιτακτική αναγκαιότητα του πολέμου (xiv) περιορισμός των δικαιωμάτων των υπηκόων της αντίπαλης δύναμης ενώπιον δικαστηρίου (xv) εξαναγκασμός των υπηκόων της εχθρικής πλευράς να λάβουν μέρος στις πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον της πατρίδας τους (xvi) λεηλασία πόλης ή περιοχής, ακόμη και όταν κατακτάται με εισβολή (xvii) χρήση δηλητηρίου ή δηλητηριωδών όπλων (xviii) χρήση ασφυξιογόνων, δηλητηριωδών ή άλλων αερίων, καθώς και ανάλογων υγρών, υλικών ή συσκευών (xix) χρήση εκρηκτικών σφαιρών (xx) χρήση όπλων, βλημάτων και πολεμικών μεθόδων, που από τη φύση τους δημιουργούν περιττό πόνο κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου (xxi) διάπραξη προσβολών εναντίον της προσωπικής αξιοπρέπειας, ειδικότερα η ταπεινωτική ή εξευτελιστική μεταχείριση (xxii) διάπραξη βιασμού, σεξουαλικής δουλείας, αναγκαστικής πορνείας, αναγκαστικής εγκυμοσύνης, ή αναγκαστικής στέρωσης, καθώς και οποιαδήποτε άλλη μορφή σεξουαλικής βίας (xxiii) χρησιμοποίηση πολιτών ως ασπίδα για να εξαιρεθούν περιοχές από τις πολεμικές επιχειρήσεις (xxiv) εκ προθέσεως επίθεση εναντίον κτιρίων, υλικού, ιατρικών μονάδων και μεταφορικών μέσων ή προσωπικού που χρησιμοποιούν τα διακριτικά εμβλήματα των Συμβάσεων της Γενεύης σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο (xxv) χρησιμοποίηση της αποστέρησης της τροφής ως πολεμικό μέσο (xxvi) στρατολόγηση παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή χρησιμοποίησή τους για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες.

[59] Συγκεκριμένα περιλαμβάνονται οι ακόλουθες πράξεις όταν διαπράττονται σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα: (i) βία εναντίον της ζωής και του προσώπου, ειδικότερα ανθρωποκτονία οποιουδήποτε είδους, ακρωτηριασμός, σκληρή μεταχείριση και βασανιστήρια (ii) διάπραξη προσβολών εναντίον της προσωπικής αξιοπρέπειας, ειδικότερα ταπεινωτική και υποβαθμιστική μεταχείριση (iii) λήψη ομήρων (iv) επιβολή καταδικών και εκτελέσεις χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση εκδοθείσα από κανονικά συσταθέν δικαστήριο, η οποία θα παρέχει όλες τις απαραίτητες δικαστικές εγγυήσεις.

[60] Στην κατηγορία των λοιπών παραβιάσεων των κανόνων και των εθίμων του πολέμου που εφαρμόζονται σε ένοπλες συγκρούσεις μη διεθνούς χαρακτήρα επαναλαμβάνεται μεγάλο μέρος των εγκλημάτων που προβλέπονται στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις, τα οποία προαναφέρονται, όπως π.χ. επιθέσεις εναντίον αμάχου πληθυσμού και αστικών κτιρίων, επιθέσεις εναντίον των Ηνωμένων Εθνών, επιθέσεις εναντίον ιστορικών μνημείων, νοσοκομείων και άλλων κτιρίων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους, λεηλασίες, τα εγκλήματα σεξουαλικής βίας, στρατολόγηση παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών κλπ.

[61] Και αυτό, παρά τα κατά καιρούς καταδικαστικά ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε που θεωρούν την επίθεση ως ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα εναντίον της ειρήνης και της ασφάλειας της ανθρωπότητας. Βλ. United Nations, General Assembly Res. 380 (V) 1950, στο *Κ. Χορτάτου*, Τα Ηνωμένα Έθνη και η ίδρυση Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου - Διεθνής δικαιοδοσία και το πρόβλημα της ατομικής ποινικής ευθύνης, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 59.

[62] United Nations, General Assembly Res. 3314 (XXIX) 1974, βλ. σχετικά Δ. Γάγγα, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων, Αθήνα 2000, σελ. 297.

[63] Βλ. σχετικά, αντί άλλων, Ν. Παρασκευόπουλου, Τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια στα πλαίσια της διεθνούς αντεγκληματικής πολιτικής στη στροφή του 2000, Υπεράσπιση 2000, σελ. 199-200 και Η. Αναγνωστόπουλου, Από το εθνικό ποινικό δίκαιο στο ποινικό δίκαιο των εθνών, Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Το Ποινικό Δίκαιο στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον, Αθήνα 2001, σελ. 32 επ.

[64] Βλ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Οι Γενικές Αρχές του Ποινικού Δικαίου στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου – Προς ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο των εθνών; Ποινική Δικαιοσύνη 2002, σελ. 1066 επ.
